

PADOMJU DEMOKRATIJAS SVĒTKOS

VISU ZEMJU PROLETARIEŠI, SAVIENOJĒTIES!

Literatūra un Māksla

LATVIJAS PADOMJU RAKSTNIKU, KOMPONISTU, MĀKSLINIEKU UN ARCHITEKTU SAVIENĪBU LAIKRAKSTS

1948 G. 18. JANVARĪ Nr. 3 (157)

Kas grib, lai mūsu tautai būtu pārpilnībā pārtikas un rūpniecības preces, lai augtu un attīstītos kulturala padomju tirdzniecība, augtu reālā darbalga, kas tiecas pēc darbaļaužu materialās labklājības nemitīgās uzlabošanas, — tas balsos par komunistu un bezpartejisko bloka kandidātiem

Sodien, 18. janvārī, visa mūsu tauta — strādnieki, zemnieki un inteliģence, lielā pacilātībā dodas uz vēlēšanu iecirkņiem, lai pirmo reizi savā vēsturē ievēlētu deputatus vietējās darba ļaužu padomēs, lai vienprātībā nodotu balsis par komunistu un bezpartejisko bloka kandidātiem.

18. janvāris paliks mūsu straujās un plaukstošās dzīves gaitā kā ievērojama svētku diena, kurā mūsu tauta demonstrēs un apliecinās savu uzticību padomju demokrātijai, savas nesaraujamās saites ar Ļeņina-Staļina partijas dižajām idejām un padomju valdības politiku. Darba laudis pilsētās un laukos iet pie vēlēšanu urnām, izjutot lepnumu un dziļu gandarījumu par savu uzvarējušo, mīloto socialistisko Dzimteni, par savu gudro boļševiku partiju un tās genialo vadoni biedru Staļinu, kas viņus neklūdīgi ved uz augstāko cilvēku sabiedrību — komunismu. Katrs vēlētājs, vecs vai jauns, apzinās, ka viņš nodod savu balsi par pašu izvirzītiem krietnākajiem laudim, par deputātiem, kādu nav nevienā citā zemē, jo mūsu valsti deputats ir tautas kalps, tās interešu neatlaidīgs ievērotājs un sargātājs.

18. janvāra rītā mūsu pilsētas un lauki pamodās agrāk. Tūkstošiem vēlētāju gaišām seļām pa ceļiem un ielām dodas uz tuvāko vēlēšanu iecirkni izpildīt savu pilsoņa pienākumu, kas tik brīvi un demokrātiski iespējams vienīgi mūsu padomju valstī, apzinoties, ka viņu cerības un nākotne atrodas drošās rokās.

Mūsu tauta, kas tāpat kā iepriekšējās vēlēšanās šodien vienprātīgi nodod balsis par staļinisko bloku, nāk pie vēlēšanu urnām ar izcilām darba uzvarām, jauncelmes entuziasma spārnota. Visu mūsu republiku pārskanēja varonīgo Ļeņingradiešu lielais lozungs: — Piecgadi — četros gados! Tas rada visplašāko atbalstu mūsu darba laudis, simtās rūpnīcās un uzņēmumos. Strādnieku un inženiertechnisko darbinieku kvēlā atsaucība Ļeņingradiešu patriotiskajam aicinājumam, konkrēto saistību uzņemšanās un termiņi piecgades plānu izpildīt pat ātrāk nekā četros gados pārliecināši demonstrē sabiedriskās apzināsimas strauju augšanu, mūsu darba cilvēka garīgo briedumu. Jo paveikt Staļina piecgadi pirms termiņa nav iespējams ar fizisko enerģiju vien, bez ļaužu apzināsimas līmeņa nemītīga kāpinājuma.

Pašāzliedzīgs darbs mūsu zemē ir vienīgā mērķa, pēc kuras tiek mērīts katrs cilvēks un viņa nopelni. Mūsu zemē viss tiek radīts darbā, kas kalpo Dzimtenes uzplaukumam un varenībai, tautas labklājībai. Lūk, kādēļ tūkstošiem vēlētāju šodien ar tādu cieņu un uzticību nodod savas balsis par komunistu un bezpartejisko bloka kandidātiem, par ļaudim, kas sevi parādījuši socialistiskā darba izvērtstājās frontēs.

Pirms viena mēneša mēs bijām liecinieki vēsturiskam notikumam, kas visā dižumā parādīja padomju varas nemitīgās rūpes par darba ļaužu materialā stāvokļa uzlabošanu, par viņu labklājības nodrošināšanu. Naudas reforma un kartiņu sistēmas atcelšana ir spilgts pierādījums tam, ka vienīgi padomju valstī tik ātri pēc postoša kara dzīve spēj ievirzīties normalā gultnē, pavērt tautai ceļu uz laimi un pārtību. Sodien mēs ar sevišķu spēku izjutām, ka tagad dzīvot kļuvis vieglāk un labāk. Tūkstošiem ļaužu rūpnīcās un uzņēmumos izjūt viskvēlāko pateicību lielajam Staļinam, partijai un padomju iekārtai. Lūk, kādēļ vēlētāji tik lielā pacilātībā nodod savas balsis par ļaudim, kuru uzdevums vest mūs pretī vēl krāšņākai un laimīgākai rītdienai, pretī pilnīgai komunisma uzvarai mūsu zemē.

Dabiski, ka katrs padomju vēlētājs šīs dienās uzmanīgi klausās, kas notiek aiz mūsu Dzimtenes robežām, zemēs, kur valda un saimnieko laudis, kas piekrāpusi un nodevuši savus vēlētājus, kas nekautrīgi tirgojas ar nāciju neatkarību un godu.

Ko gan lai saka angļu strādnieki par leiboristu valdību, kas vienkāršo ļaužu intereses pārdevuši Amerikas imperialistiem, jauna karā kurinātājiem, bet savu valsti noveduši līdz saimnieciskam sabrukumam? Beviņi un Etlji jau pirmajā dienā aizmirsas savus strādniekus vēlētājus, lai iztaptu savas zemes un amerikāņu kapitalistiem. Aiz viņiem neatpaliek Sumans un Moks Francijā, Saragata Itālijā, Franču strādnieki taču nebalsoja par to, lai viņi diendienā grimtu arvien lielākā trūkumā, lai uz viņiem šautu policija, bet pati Francija kļūtu par Volstritu magnātu koloniju. Bet miljoniem vienkāršo amerikāņu nav pa ceļam ar savas zemes valdītāju nelietīgo politiku, kas grib verdzināt pasaules tautas un maskeļas ar «demokratijas» vārdu.

Sodien pasaules vienkāršo ļaužu skati vērsti uz Padomju Savienību un mūsu socialistisko demokrātijai, kas katram padomju pilsonim nodrošina patiesu brīvību un sava darba augļus.

Sodien uzticības pilni skati vērsti uz padomju tautas lielo vadoni biedru Staļinu, visdemokrātiskākās Konstitūcijas pasaulē radītāju, kas ved mūsu Tēvzemi pretī drošai, no neziņas brīvai rītdienai.

Lūk, kādēļ ar tādu sajūsmu arī latviešu tauta par savu pirmo deputata kandidātu vienprātīgi nosauca biedru Staļinu vārdu, ar to izteikdama savu mīlestību un pateicību genialajam vadonim un tēvam. Mūsu darba laudis apzinās, ka, balsodami par jebkuru komunistu un bezpartejisko bloka kandidātu, viņi nodod savas balsis par biedru Staļinu.

Liksmis pār mūsu republiku atausa 18. janvāra rītā. Katrs steidz ātrāk izpildīt savu pilsoņa pienākumu, līdz ar to izteikdams savu patriotismu un dziļas cieņas apliecinājumu socialistiskajai Dzimtenei.

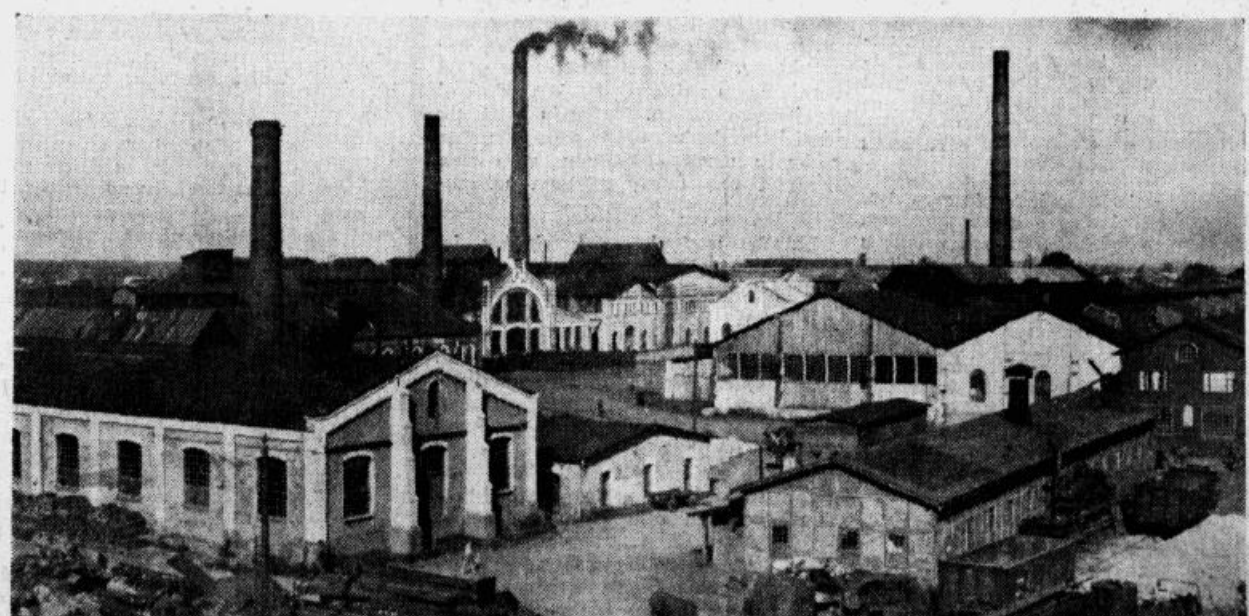
Katrs padomju cilvēks redz un saprot to, cik augstu pasaulē pacēlusies mūsu zeme, ko vada un iedvesmo Ļeņina-Staļina partija. To redz un saprot ne tikai padomju ļaudis vien, bet miljoniem godīgu cilvēku visā pasaulē. Lūk, kādēļ šodien visi ceļi ved uz komunismu.

Mūsu tauta šodien iet pie vēlēšanu urnām pasargāta no trūkuma un netaisnības. Tā pati ir savas zemes vienīgais saimnieks, tā pati veido savu likteni un nojaka savu nākotnes laimi.

Tādēļ pār Padomju Latviju šodien atskan varens aicinājums: — Visi uz vēlēšanām!

Padomju Latvijas darba ļaudis! Nodosim savas balsis par komunistu un bezpartejisko bloka kandidātiem!

Balsosim par lielo Staļinu, par mūsu skaisto un laimīgo Dzimteni, par pilnīgu komunisma uzvaru viņā!

Darba ļaužu atjaunotā rūpnīca «Sarkanais metalurģis»

Mirdza Kempē

Janvara sveiciens

Jau miera piecgadē sāks trešais gads.
Šie mūsu dzīves brīnumainie gadi,
Kad diena celdamās sauc: nāc un radi!
Un aukstam janvarim ir pavasara skats.

Jauns saules gads ir pacēlies pār jums,
Pār jums, kas neprasāt sev vieglu laimi,
Bet sevi atdodat par brāļu saimi
Un laimi neveicamu aužat visiem mums.

Nu dzīves audums krāšņi starot sāk,
Ikviens tur savu zvaigžņu metu audis.
Es sveicinu jūs, stiprie darba ļaudis,
No jūsu dvēselēm šis gaismas skaistums nāk.

Krīt ienaidnieks no zibens metiem ūēm,
Bet spēku zvaigžņotu tie iedod draugam.
Ar Staļinu mēs jaunam mūžam augam
Par dzīves radītājiem, miera karavīriem.

Padomju Dzimtenes uzplaukums

J. SUDRABKALNS

Vēlētājs, kas šodien dodas uz savu iecirkni, lai nobalsotu par komunistu un bezpartejisko bloka deputātu kandidātiem, apzinās, ka viņš ar savu balsi ceļ padomju dzimtenes spēku un godu. Viņš apzinās, ka tikai visu padomju tautu visciešākā sadarbība, visu amatu un vecuma gadu, bezpartejisko un komunistu saliedētība un neatlaidība darbā ir darījusi iespējamu dzīves atjaunotni un jauncelms, un mēs redzam krāšņu padomju Dzimtenes uzplaukumu visās nozarēs. Jo lielāka kļūst šo sasniegumu nozīme, ja iedomājamies, ka istam mierīgam darbam esam varējuši veltīt tikai nedaudzus gadus, ka negantais karš bija pametis šausmu pilnas postījumus pēdas, un ja salīdzinām Padomju Savienību ar kapitalistiskajām zemēm, kur uzplaukuma vietā radušās asas krīzes, Padomju pilsonis raugās nākotnē paceltu galvu.

Kā seno teiku brīnumputni, kas sadedz liesmās un atkal atdzimst savos pelnos, pacelas jauni ciemi, atdzimst izpostītās pilsētas. Tā bija liela diena, kad pagājušajā gadā Smolenskas apgabālā ļaudis pārgāja no pēdējās zemniecas uz jauncelto māju, kas smaržoja vēl pēc sveķiem. Tā taču bija bijusi nāves un tukšuma zona, kur vācieši bija nodedzinājuši visas mājas un nocirtuši visus mežus, — no apvārsņa līdz apvārsnim izplētās baigās tukšnesis, kur vasarā vilņoja krūmiņi sažuļus nezāles. Tagad tur no jauna iekopti tūrumi, iestādītas ābeles, bērni mājās gaisīs un siltās skolās. Bezgalīgu postu karā pārcieta Baltkrievija, — zaudējumi, ko viņai nodarījuši kāskrustnieki, pārsniedz fantastisku skaitli — septiņdesmit piecus miljardus rubļu. Kas bijis pie Vitebskas — tūlīn pēc vācu iebrucējas aizdzīšanas, atceras drausmīgās ainavas, granātu bedres un tranšēju grāvjus. Un, lūk, mēs lasām, ka jau divi miljoni baltkrievu kolchoznieki sagaidījuši 1948. gadu jaunceltās mājās.

Darbojas un ieguvuši par saviem sasniegumiem valdības un tautas uzslavu divi visvarenākie Ukrainas rūpniecības uzņēmumi: Dneprograsa un Zaporožstāļa, gaismas, mašīnu enerģijas un tēraudā ražošanas centri. Pagājušajā gada rudenī daži latviešu rakstnieki apmeklēja abas šīs vietas, aizkustināti klausījās stāstos par seno postu un vēroja spilgtu atjaunotni. Un daudz kas, — teica inženieri, meistari un strādnieki, — būs labāks, racionalāks nekā senāk, padomju cilvēka doma virzās tālāk. Arī atomu bumbā vairs nav nekāds noslēpums padomju smadzenēm, bet tās neļaujas apburties, samulsināties no iznīcināšanas rēģiem, tās kalpo cilvēces radītājam ģenijam, kam komunisma idejas atraišījušas spārnus visaugstākajam lidojumam. Nesamērojami gaušāk noris dzīves atjaunotnes darbi tajās kapitalistiskajās zemēs, kuras tieši cietašas karā, piemēram, Francijā un Itālijā, kur demokrātikajām masām sīvi jācinās pret reakcionāru apzinātājam tieksmēm novārdzināt tautu, izpostīt zemi, lai tur visā patvajā varētu valdīt kapitāls, skeidrāk sakot — dolars. Padomju cilvēks brīvā un raženā darbā, kura augļus savāc viņš dzīves, atrod savas dzīves piepildījumu, pats jēgu un mērķi. Tāpēc viņam darbs tā sokas, tāpēc pacelas jaunās mājas Rēzeknes un Jelgavas postāžās, tāpēc arvien līdzinās un stingrāk gādāts kara brūces. Bez ticības savai nākotnei, savu ideju uzvarai nav iespējama atjaunotne. Mūs iedvesmo nesalauzama ticība. Padomju cilvēka rokās vīzujo zelta atslēga, ar kuru latviešu teiksmu varonis Lāčplēšis uzceļa no dzimenes Burtnieku pili, brīvības un laimes pili.

Atjaunotne kā māsa apkampjas ar jauncelms, dzīves nūmēs neapsīk, ro-

das jauni uzdevumi, dzimst pārdoši sapni, kas drosmīgu un izturīgu cilvēku rokās pārvēršas īstenībā. Tautsaimnieki, dažādu nozaru specialisti ar garām un neapģāzāmām skaitļu rindām, ar apžilbinātiem un patiesiem faktiem ir parādījuši mūsu dzimtenes uzplaukumu, acīm, prātam taustāmi. Tos skaitļus lai atkal un atkal sarindotu neuzvaramos bataljonus kāds lietpratējs, šoreiz padomāsim par mūsu dzīves vispārējo ainu, vispārējo straujo augšupēju. Tieši par pagājušo gadu varam runāt kā par apbrīnojamu rosnes, visirsnīgākā un dedzīgākā patriotisma, aizrautīgās un panākumiem vainagotas socialistiskās sacensības gadu. Ļeņingrada, slavenā pilsēta varone, kas visā skaudrumā izcieta kara šausmas, zaudēja lielas materialas vērtības un nekādā naudā neaplēšamas cilvēku dzīvības, mundrā, patriotiskā Ļeņinpilsēta no jauna pierādīja savu augsto morālo stāju, savu neizsīkstošo enerģiju un uzticību komunisma idejām. Ļeņingradieši uzaicināja piecgades darbus paveikt četros gados, un viņiem skaņi atsaucas balsis no visas milzīgās valsts malām. Katru dienu biedrs Staļins saņēma vēstules par gada plāna izpildīšanu oīrms termiņa un par jaunām saistībām, ko ar lielu sajūsmu uzņemas darba ļaudis. Vēstules lido uz Maskavu arī jaunajā gadā. Kolchozi, šachtas, rūpnīcas, pilsētas apsolas pavairot savā darba ražīgumu un dzīves labiercības. Ogrāci visos rajonos apņemas no zemes dziļēm izcelt daudz vairāk ogļu, svarīgās rūpniecības maizes, nekā līdz šim. Donbasa metalurģij, Gruzijas mārādinu un citronu dārznieki, Klusā

okeana zvejnieki, Ukrainas cukura ražotāji, Azerbaidžānas naftas urbēji ziņo par lieliem panākumiem un jauniem, vēl lielākiem nākotnes nodomiem. PSRS Augstākās Padomes Prezidijs dekreti, ar kuriem nesēn piešķirti socialistiskā Darba Varona goda nosaukumi un augsti ordeni daudziem Krasnojarskas lauksaimniecības pirmrindniekiem, par augstām kviešu un rudzu ražām pagājušajā gadā, paver tikai vienu lappusi slavenajā padomju darba rūku sasniegumu grāmatā. Sibīrijas zemkopji pievienojas Donbasa atjaunotājiem un Kurskas apgabala lauksaimniecības pirmrindniekiem, spoži viņiem pie krūtīm spīd zelta zvaigzīte. Vienā pašā Krasnojarskas apgabalā kolchozi astoņi socialistiskā Darba Varoni. Sasniegumu vilni pacēl savās mirdzošajās galotnēs arvien jaunus laudis, kuru vārdi kļūst zināmi visai valstij. Bulgarijā un Dienvidslāvijā padomju izcilie šachtieki, akmenogļu šķēļēji un rūpnieku strādnieki, daudz darbgaldu apguvēji, māca savu prasmī un pieredzi draudzīgo demokrātisko zemju strādniekiem. Visa mūsu valsts izstaro darba rosmi, visā dzīvē jūtams spriegs uzplaukums. Šis uzplaukuma straujumu labi raksturo jaunā gada pārdomas, kas radušās grāmatas «Pie Dzimtenes kartes» autoram Michailovam. Šai grāmatā viņš apraksta mūsu plašo Dzimteni, rūpniecības un lauksaimniecības sasniegumus, lielās jaunceltnes. Un, lūk, tikko grāmatā iznākusi, tā jau daudzās lapās novocojusies, padomju dzīves vilni šaļc tām pāri ar varenu spēku. Fabrikas, spēkstacijas, dzelzceļi, kanāli, naftas vadi, raktuves, jaunās mašīnas un jaunās labības un auglīkoku šķirnes, kas bija tikai uzskaitas, iecerētas, tika pārbaudītas

ta, kad autors uzsāka savu grāmatu, tai klajā nākot, jau strādā, dzen saknes un pumpurus, kalpo Dzimtenei.

Pavisam citādas ainas redzam kapitalistiskajās zemēs. Mūsu materialā labklājība aug ar katru dienu, un naudas reforma to nostiprināja, piešķirot naudai lielāku vērtību un cieņu, apvaldot un pārmācot spekulantus. Kapitalisma pasaulē viss notiek aģārnī, pretēji cilvēka saprātam un tautas vajadzībām. Kad Brazīlijā kafijas par daudz, to sabēr jūrā, lai cenās pasaules tirgū nenoslīdētu uz leju. Amerikāņu dārznieki pagājušajā gadā ļāvuši sapūt āboliem kokos un zālē, jo novācšana un transports maksā vairāk, nekā sola konservu fabrikas. Francijā pagājušajā rudenī palikuši neapsēti plaši tūrumi, lai amerikāņu tirgotni varētu diktēt savas cenas un politiskās prasības, sažņaut izsalkušo franču tautu savā dūrē. Amerikāni, angļi un franči Vācijā savas pārvāldes joslās — Trizonijā, nomāc rūpniecības atjaunošanu, vārdina tautu pusbadā, maksā tai par darbu grašus un grīb pašu Vāciju sašķelt divās daļās, lai kā zirnekļi izsūktu savējo un izmantotu jauna kara sagatavošanai. Lai noslēptu savus noziegumus, savu neprātīgo rīcību, lai kļūsnātu masu nemieru, visu zemju kapitalisti uzkrāt Padomju Savienībā un komunistiem, bet patiesība ļaužas cauri meliem un varmācībām kā zobens.

Mūsu dzimtenes lielais, straujaus uzplaukums ir gaiša un varena patiesība, kas kļuvusi redzama un saprotama darba ļaudim visā pasaulē. Mūsu dzimtenes uzplaukums iedves spēku un ticību visiem tiem, kas jau veido labāku savu dzīvi, visiem tiem, kas vēl cinās par brīvību. Lūk, cik stiprs un drosmīgs, dedzīgs un cildens socialisma sabiedrība, jaunajā ekonomiskajā iekārtā.

(Turpinājums 2. lapas pusē)

NEIECIETĪBA PRET KRITIKU

Nesen Latvijas Padomju rakstnieku savienības kritikas sekcija iztirzāja M. Saca-Anīna lielāku kritisku rakstu «Istā cilvēka tēls padomju literatūrā», kas bija iesniegts iepriekšējā žurnālā «Karogs». Svarīgā tema, ko izvirzīja M. Sacs-Anīns, saistīta ar latviešu padomju rakstnieku un kritiku uzmanību jo vairāk tāpēc, ka rakstu par šo tematu latviešu kritiķi ir ļoti maz.

Izrādījās, ka M. Saca-Anīna raksts ir zemā idejiskā un metodoloģiskā līmenī. Runātāji K. Zelinskis, N. Nikolajevs-Bergins, K. Krauliņš, I. Muiznieks un citi minēja daudzus piemērus no Saca-Anīna raksta, kas liecina par raksta autora pavisamā padomju literatūras zināšanu, piemērus, kas liecina par autora formulējumu un citātu izvēles nevēlību, par viņa augstā stila frazēm, kas būtībā ir tukšas un aizstāj autora zinātnisko analīzi. Pietiek minēt to, ka autors Serafimoviča «Dzelzs straume» varoni Kozuchu uzskata par «zemniecības stichhiiskās gribas» nesēju, Melechovu («Klusā Dona») — par tipisku figuru, kas simbolizē krievu zemniecības ceļus. Viņš raksta, ka krievu literatūra it kā iet pa ceļu, kas to tuvinā memoariem, kļūst autobiogrāfiska, ka Gorkija varoni bija tipiski sīmtiem, bet Fodejeva varoni — miljoniem u. t. t.

Līdzīgām «pērlēm» un anekdotiskiem atklājumiem bija piesātināts viss M. Saca-Anīna raksts. Nerēķinoties ar runātāju kritiskajām piezīmēm, kas automātiski ieteica pie raksta vēl pastrādāt, M. Sacs-Anīns iedomājies uzbruka saviem oponentiem. Izvairoties no atbildes būtībā, b. Sacs-Anīns, ka padomju kritika it kā rakstot neinteresanti, bet viņš, Sacs-Anīns, raksta emociju un metaforu valodā. Viņš tālāk paziņoja, ka it kā «visi ir iebaidīti un klusē», bet viņš, Sacs-Anīns, it kā droši izsakot savas domas, ka tikai viņš, Sacs-Anīns, stingri stāvo marksisma-lenīnisma pozīcijās, bet visi pārējie ir tikai «bolševisma līdzskrējēji». Visu to Sacs-Anīns piebārstīja ar personīgiem uzbrukumiem saviem oponentiem.

Sanāksmes dalībnieki deva baržu pretstatienu patmīļajam, tomēr ne visai kvalificētajam «kritiķim». Nobeiguma sapulces vadītājs K. Krauliņš pasvītoja, ka neiecietība pret kritiku, ko pauž M. Sacs-Anīns, tikai apstiprina to, ka viņš ir nostājies nepareizās idejiski metodoloģiskās pozīcijās. Bezballīga bolševistiska kritika un paškritika ir pamats tālākai padomju literatūras attīstībai, un tas jāliek vērā arī M. Sacam-Anīnam.

Kur palikuši kalendari?

1945. un 1946. gadā mēs pierādām pie jauna interesanta kalendara. Tā bija Literatūras gadagrāmata, ko pircēji šā laikā no grāmatu veikaliem pārvietoja savos grāmatplauktos. Lielu reizi pierādījās, ka tauta mil un cieni latviešu padomju literatūru.

Bet kas notika ar Literatūras gadagrāmatu turpmākajos gados? Atceros zīmīgu sarunu pagājušā gada martā. Jaunā Literatūras gadagrāmata vēl nebija iznākusi. Kāds zobgalis ieminējās, ka Valsts izdevniecība nodomājusi mūs ar šo kalendaru aplaimot tikai Jānos. Par šo «pārspīlēšanu» mēs, protams, pasmejāmies. Taču īstenība izrādījās vēl «jautrāka» par dzelīgo zobgalību. 1947. gada Literatūras gadagrāmata neiznāca ne Jānos, ne Mikelos, tā nav iznākusi vēl šodien. Dzirdams tikai tas, ka no šī kalendara veidojas kāds rakstu krājums, kas pēc zināma diemžēl, tikai Valsts izdevniecības dailliteratūras redakcijai zināma) laika ieraudzīsot dienas gaismu. Gaidīsim. Kaut vai līdz nākamajam Jāņiem! Par 1948. gada Literatūras gadagrāmatu ir pamats domāt, ka tā iznāks vēl vēlāk.

Gadijums ar Literatūras gadagrāmatu nav vienīgais, kas raksturo Valsts izdevniecības «operativitāti». Šās izdevniecības dokumentālās un sporta literatūras redakcijas plānā ir 8 kalendari. Janvāra mēnesis jau pāri pusei, bet līdz veikalim nonākuši tikai 4 no šiem kalendariem. Turklāt tie 4 ir tādi izdevumi, kas redakcijai prasīja samērā maz darba — tabulas kalendars (viens pusgads uz vienas, otrs uz otras bleza papīra puses), pārliekamais gada kalendars, mēneša kalendars un kalendārs — piezīmju grāmatiņa. Bet tie 4 kalendari, kuri vēl nav iespiesti un daļa pat nav salikti, ir tieši tādi, kurus tauta visvairāk gaida, Lūk, Tautas kalendārs. Tam sagatavota virkne labu un

interesantu rakstu, kas būtu krietns palīgs un padomdevējs daudzos sabiedrisko un sadzīves jautājumos gan strādniekiem, gan zemniekiem. Iepilnrota arī pietiekami kupla tirāža — 80.000 eksemplāru. Bet ko tas viss dod, ja tikai pirms dažām dienām kalendārs parakstīts iespiešanai! Labākā gadījumā tikai februārī izdevums nonāks līdz lasītājam. Var meklēt un varbūt var atrast visdažādākos aizbildinājumus šai nolaidībai. Taču katram skaidrs, ka pirmā kārtā vainojama darba vājā organizācija, nepietiekamā cieņa pret lasītāju.

So pašu lemesu dēļ aizkavējies arī ilustrētais nedēļu kalendārs, fizikulu-riešu kalendārs un Latgales zemnieka kalendārs.

Valsts izdevniecības dokumentālās un sporta redakcijas vadītājam biedram G. Zuimačam, kalendaru sastādītājiem un rakstu autoriem vajadzētu sākt saprast, ka kalendārs nebūt nav mazāk svarīgs izdevums par daudzām citām grāmatām un brošūrām. Jo sevišķi tas attiecināms uz mūsu republiku. Latviešu tauta ir pieradusi pie kalendara. Mūsu vectēvi ar kalendaru mācījās lasīšanas mākslu, šeit ieguva pirmo izglītību. Vēlāk kalendārs kļuva par nepieciešamu rokasgrāmatu, kur varēja atrast atbildes daudziem jo daudziem jautājumiem visās dzīves nozarēs. Latviešu dzīvo tūkstošiem cilvēku, kas kalendāra trūkumu izjūt ne mazāk smagi kā galvassāpes, jaunais kalendārs ir pirmā grāmata, ar ko šie ļaudis, gadam sākoties (ja iespējams — vecā gada beigās), papildina savu bibliotēku. Vai Valsts izdevniecība nodomājusi latviešu tautu no tā atradināt? Labāk būtu, ja izdevniecība atradinātos no līdzšinējās tūlības kalendaru izdošanas jautājumā.

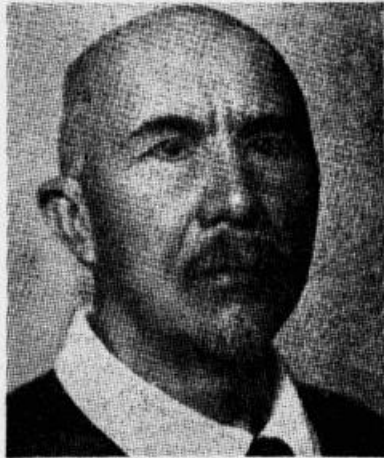
A. Sarma

RAKSTNIEKS — BOLŠEVIKS

(Sakarā ar A. S. Serafimoviča 85. dzimšanas gadadienu)

R. MEDNIEKS

tēlu, kas līdzīgi Gorkija Nilovnai simbolizē šķiras apziņas mošanos tautā. Stāstos «Blāzma» un «Pie kraujas» Serafimovičs parāda krievu revolūcijas dziļo tautiskumu.

Pirmā pasaules kara laikā Serafimovičs kalpo sanitārajā nodaļā un rada virkni stāstu par karu, starp kuriem izcils ir «Pēdu meklētājs», kur rakstnieks zīmē divus sibiriešus zemessargus, kas sapņamēji gūstā vācu lidotājus, ievilinot viņus ar... spēka smaržu. Vairāk nekā divdesmit gadu pēc tam šis krievu karavīru attapības temats radis savu atspoguļojumu Lielā Tēvijas kara rakstnieku stāstos un apcerēs, kur padomju karavīri rāda attapības un varonības brīnumus.

Leņins augstu vērtējis A. S. Serafimoviča radošo darbu. «Cik ļoti nepieciešams strādniekiem un visiem mums jūsu darbs...» — rakstīja viņš Sera-

fimovičam 1920. gadā. Tikpat augstu Serafimoviča radošo darbu vērtēja M. Gorkijs, A. Uspenskis, V. Koroļenko. Pēdējais, atzīmējot Serafimoviča mākslinieciskā stila augsto līmeni, rakstīja: «Lieliska valoda, gleznaini, spēcīgi, spilgti un dziļi tēlojumi.»

Serafimoviča radošais darbs savus augstumos sasniedza pilsoņu kara epopejā «Dzelzs straume». Darba tautas cieņas patoss, tēlojuma gleznainība, darbības dinamika un raksturojumu īpatnīgais spilgtums autora zīmētās ainas dara tuvas ikvienam lasītājam. Šai darbā ietverti elementi, kas radušī savu tālāko izpausmi un attīstību visā padomju literatūrā. Šā tautas varoņa pirmieis meklējams jau krievu bijinās. Bet Kozuchs ir jauns padomju tautas diženis varonis, kas pauž darba tautas lielo gudrību un spēku. Partijas griba, ko iemieso Kozuchs, virza daudz tūkstošu cilvēku masu. Tā pakāpeniski aug un veidojas, organizējas par varenu spēku, kas savā ceļā salauz visus šķēršļus. Pats Kozuchs aug līdz ar masas pašapziņas augšanu, līdz ar tās saliedētības, disciplīnas un apzinīguma augšanu un norūdās par istu, bezballīgu bolševiku. Pacilātais un romantizētais stāsta tonis, tā gleznainā valoda un spilgti epizodu bagātība piešķir tam lielu māksliniecisku spēku, neraugoties uz paskopo tēlu veidojumu, raksturojumu iakoniskumu un visai koncentrētajiem aprakstiem. Tomēr tas nekavē lasītāju izjust autora zīmēto notikumu dziļumu un plašo vērienu.

Serafimovičs prot nedaudz teikumos uzzīmēt spilgtu ainu, uzņemt situāciju, izmantotjot vienkāršus un svaigus salīdzinājumus.

Serafimoviča rakstnieka bolševiskā iapaības augstu novērtējusi VK(b)P CK savā 1933. gada lēmumā sakarā ar rakstnieka sešdesmito dzimšanas gadadienu. Tani pašā laikā viņu apbalvoja ar Darba Sarkanā Karoga ordeni.

APRIŅĀKŪ VIRSDIRIĢENTU SANĀKSME

Nesen Kultūras un izglītības iestāžu komitejā notika apriņķu koru virsdiriģentu sanāksme, kas apsprieda līdzšinējos darba panākumus un tuvākos uzdevumus, gatavojoties dziesmu svētkiem.

Par trūkumiem līdzšinējā darbā un tuvākajiem uzdevumiem runāja Kultūras un izglītības iestāžu komitejas priekšsēdētājs A. Aboliņš, Dziesmu svētku biroja priekšnieks M. Edziņš, svētku virsdiriģenti prof. J. Medņiņš, J. Ozoliņš un L. Vigners.

Sanāksmes dalībnieki konstatēja, ka līdz šim apriņķu koru virsdiriģenti vēl nav sasnieguši tādus rezultātus, kādus no tiem gaida. Tie devuši gan norādījumus, bet nav praktiski palīdzējuši tos uz vietām realizēt. Bez tam daudzās vietās, it sevišķi Ogres, Madonas, Gulbenes, Alūksnes un Ilūkstes apriņķos tie konstatējuši, ka apriņķu dziesmu svētku komisijas ļoti neaizdaidīgi un neatbildīgi izturas pret jauno koru organizēšanu, dziedātāju skaita palielināšanu un tālu vēl neizmanto visas ie-

spējas, lai koros iesaistītu pēc iespējas vairāk dziedātāju. Piemēram, Viļakas apriņķa virsdiriģentam Dekim vajadzējis dabūt atļauju no apriņķa izpildu komitejas priekšsēdētāja, lai varētu organizēt kori Viļakas pilsētā. Tas izklausās kuriozi, bet ir fakts.

Koru darbu daudzās vietās traucē arī tas, ka tautas namiem vietējās izpildu komitejas nenodrošina kurināmo (Ogrē, Madonā u. c.), trūkst klavieru, daudzi vietējie skolotāji kūrī uzņemams koru organizēšanu un vadīšanu, pārāk maz par skolu koru darbu uzlabošanu rūpējas tautas izglītības iestāžu nodaļas, tāpat — Izglītības ministrija.

Sanāksme atzina, ka gatavošanās dziesmu svētkiem radikāli jāuzlabo. Nolēma tuvākajā laikā uzsākt koru kopmēģinājumu organizēšanu pa rajoniem, noiegt jaunu koru un dziedātāju komplektēšanu līdz š. g. 1. februārim, pārbaudīt koru darbu uz vietām un pāņākt, lai kori visas dziesmu svētkos paredzētās dziesmas iestudē līdz 1. maijam.

E. Lāpnieks

bēgošajām vācu fašistu armijas daļām. Te mēs viņu vēl nejamam kā istu cinitāju. Taču te izpaužas viņas dziļais naids pret vācu fašistiem un lielsaimniekiem budžiem. Tikai tad, kad viņai laimīgi izdodas izrautes no fašistu pekles, kad viņa atgriežas savā dzimtajā pagastā, ko atbrīvojis Padomju Armija, Mirdza notiek spējās lūzums, viņa atplaukst dzīvei un darbībai.

Viņa ir tā, kas uzņemams organizēt labības novākšanu bezsaimnieku un darba nespējīgo saimniecībās, kās organizē labības kulšanu un skolas atjaunošanu. Viņas vienīgā vēlēšanās — pēc iespējas labāk izpildīt savus pienākumus, lai drīzāk izcīnītu uzvaru pār vācu fašistiem. Mirdza ik uz soļa iemieso sevi padomju cilvēka celtniecības patosu, pašatzielību iecerēto mērķu sasniegšanā, dziļu pienākuma apziņu un darba mīlestību. Neiecietība pret padomju varas ienaidniekiem, iniciatīva un bezballība grūtību pārvarēšanā, — lūk, galvenās Mirdzas iezīmes, ko vispusīgi un psiholoģiski dziļi notēlojusi Anna Sakse savā romanā. Kopā ar pārējiem komjaunistiem un komjaunatnes darbiniekiem — Elzu Bausku, Zentu un Upmali, Mirdza drosmīgi lauž vecos ieskatos par mīlestību. Elza Jansone dziļi pārdzīvo sava vīra pagrimumu un, uzzinājusi, ka viņš vācu laikā ne pirkstu nav pacēlis, lai izmīdētu kākkrusta sērgu, un nodevies dzeršanai, viņa bez lielās šaubīšanās atteicas no viņa, lai ziedotu savu sirdi Vilim Bauskam — istam cinitājam un komjaunatnes vadītājam. Mirdza Ozola ir iemīļusies Eriķā. Viņa domā, ka Eriķs, atrazdamies Padomju Armijas rindās, drosmīgi cīnīsies pret vācu iebrucējiem, nāks mājās kā ista varonis. Eriķu Mirdza mil kā nākamo varoni, karstu padomju dzimtenes patriotu. Bet, uzzinājusi, ka Eriķs nav bijis savu pienākumu augstums, izrādījies glēvulis cīnā, — viņa maina savas attiecības un novēršas no Eriķa līdz laikam, kamēr viņš izpērk savu vainu, nostādāmies uz tā paša ceļa, kuru izraudzījusi viņa. Attēlojot Mirdzas, Zentas un citu pagasta komjaunistu darbu un gaitas, romana auto-

re parādījusi padomju jaunatnes lielo svaru republikas lauku kultūras un saimniecības attīstībā, to, ka komjaunatne, kas sevi iemieso labākās mūsu jaunatnes īpašības, ir ista bolševīku partijas palīgs un kaujas rezerve.

Nedaudz vilcienos, bet izsmeloši un pārliecinoti Anna Sakse uzzīmējis apriņķa komjaunatnes dzīves vadītāju — Bauskas un Upmaļa tēlus. Viņu darbs un dzīve būs labs paraugs ikvienam komjaunatnes darbiniekam.

No pozitīvajiem tēliem jāmin vēl Pakalns, Saleņieks, Lauskis, jaunais darba zemnieks Elmars un citi.

Pakalna personā Anna Sakse devusi spilgtu un zīmīgu mūsu vidējās zemniecības tēlu. Kā vidējais darba zemnieks Pakalns pēc zināmām svārstībām un šaubām galīgi pāriet padomju varas pusē, uzskatot, ka viņa vienīgi pareizais ceļš ir aktīvi ieslēgties padomju lauku dzīves celtniecībā.

Interesantu, kaut arī vietām līdz gāru nemotīvētu lauku inteliģences pārgausanas procesu Anna Sakse rāda Saleņieka personā.

Ja līdz šim prozaiķiem nācās dzirdēt pamatotus pārmējumus, ka viņi maz radijuši pilnasinīgus pozitīvus varonus, to nevar teikt par Annas Sakses romanu «Pret kalnu». Gluži otrādi. Šie tēli romanā dzīvo pilnvērtīgu dzīvi, viņi ir pievilcīgi ar savu cilvēcīgu, pārdzīvoju psiholoģisko nopamatojumu. Romāns ievērojami papildina latviešu padomju literatūras pozitīvo tēlu galeriju. Reizē ar to šis Annas Sakses darbs lielā mērā atrisinājis vienu no svarīgākajiem literatūras uzdevumiem: rādīt padomju cilvēku ne tikai tādu, kāds viņš ir, bet arī — kādam viņam jābūt.

Attēlojot šķiru cīņu Padomju Latvijas laukos, Anna Sakse ļoti spilgtās krāsās parāda darba tautas, padomju varas ienaidniekus. Tie ir budži — Dūduma Gusts, Dūmiņu Pēteris, Dūmiņu Irma, Sarkaliene, Viļums Sarkalis, mācītājs Grēbers, spiedze Maiga Rasmane un citi latviešu tautas nodevēji. Visi viņi ir vienlīdz nelieši, kas savas personīgās labklājības dēļ gatavi ne vien aplaupīt un izsūkt citus, bet arī pārdot

savu tautu, noslepkavot tās labākos dēlus un meitas.

Neaizmirstama ir aina tūlīt pēc vācu okupācijas varas krišanas pagastā. Visapkārt ir milzīga postaža, tukšās mājas, vāidi un asinis. Taču tas nevar interesēt un aizkustināt tos, kas visu mūžu radušī sūkt darba cilvēka asinis. Dūmiņu Pēteris, tāpat kā viņam līdzīgā, cenšas izmantot apstākļus, lai izdzīvotos svešā mantā. Viņš leļdz zirgu rātos un no mājām, kurās vēl nav paspējuši atgriezties bēgļi, saved savā šķūnī visu, kas pagadās: lauksaimniecības mašīnas, arklus, kultivatorus, gultas, divanus, gaidus, krēslus, izceltus logus... Viņš kā mēris izlozņa visas vietas un visu, kas viņam varētu noderēt, pārved savās mājās. Viņš kļuvis zvērs.

Tāds pats ir Dūduma Gusts — tipisks vācu fašistu līdzskrējējs. Viņa māju atminē Padomju Armijas karavīri, glābjot viņam dzīvību. Taču tas viņa acīs neko nenozīmē. Viņam prātā vācu okupācijas laiks, tie vergi, kas par brīvu anstrādāja viņa laukus. Jēdziens — kultūra — viņam nozīmē iespēju savā labā izkalpināt citus cilvēkus. Vācu okupācijas laikā tas viņam bija lauts, tāpēc viņš tos tur godā un cienā. Fašisti slepkavoja mierīgos iedzīvotājus. Nekas — viņi neslepkavoja Gustu. Viņš ir ista vācu ķēdes suns, kas uzteicīgi būtu gatavs kalpot savam saimniekam, ja tas būtu iespējams, arī tad, kad vācieši atkāpjoties «it kā nīrgādāmies bija nolikuši uz gaida vidū piekūzītu šķīvī».

Padomju varas ienaidniekiem savā nekrietnajā darbā nav robežu Anna Sakse izteiksmīgi zīmē latviešu buržuazisko nacionalistu atbaidošās sejas, viņu gaigo moralisko pagrimumu un sadismu. Nevar bez sašutuma lasīt rindas, kuras stāsta par bijušo vācu leģionāru asinsdarbiem. Nonāvējot atsevišķus padomju darbiniekus un viņu ģimenes locekļus, slepkavas gribēja radīt apjukumu mūsu laukos, paralizēt padomju iestāžu darbu. Anna Sakse romanā atklāj ne tikai viņu zvēriskumu, bet arī bezspēcību gūt panākumus.

Rakstniece aicina mūs būt modriem

pret ienaidniekiem, pazīt tos zem jebkuras maskas.

Lielā ir romana audzinošā nozīme. Tā pozitīvā vērtība nemaz nav apstrīdama. Taču romanā ir arī zināmi trūkumi.

Viens no trūkumiem ir tas, ka rakstniece nemaz nepiekaras partizanu cīņām vācu okupētājā Latvijā. Pārāk daudz drūmu ainu Anna Sakse zīmē pagastā, kad tur ierodas Ozols, lai nodibinātu padomju varu. Izrādās, ka pagastā nav neviena cilvēka, kas būtu izrādījis organizētu cīņu pret vācu okupantiem. Rodas iespaids, it kā viņi bijuši tikai pasīvi cietēji, izmucīti un vācu propagandas piemulķoti ļaudis, kas it kā nebūtu nekā cīrujuši, lai izvērstu pretošanās kustību. Rodas iespaids, ka pagastā pat nav bijis neviena, kas būtu atbalstījis partizanus, kā to gluži pretēji romana autore attēlo savā stāstā «Trīs šķūniši».

Nelāga iespaidu rada dažas ainas nodaļā «Vēstures atstūmies», kurā tēlota bandītu — latviešu buržuazisko nacionalistu dzīve zemnicā. Ir vietas, kas ož pēc naturalisma. Lūk, bandītu sarunas pie kārsu spēles: — Se, sit manu zīdeni... — Nu, krāmē, krāmē virsū tai zīdeni... — Klusi, cūka, kad lielops runā! — u. t. t.

Neviens nešaubās, ka bandīti tā runāja un runāja vēl daudz riebīgāk, bet vai bija vajadzība viņu «prātojumus» izklāstīt tādā veidā? Bez liekiem dialogiem parādīt Sarkaļu Viļuma, Grēbera, Leopolda un citu noziedznieku rīcību, varētu panākt to pašu, rādot viņu zemiskos darbus, pļešoniģo dabu.

Spilgtāk varēja būt izcelts krievu un latviešu tautas draudzības motīvs. Skaista ir Ozola dēla Kārlēna draudzība ar krievu tautas dēlu Mitju, bet panaiva ir Eizas un Mirdzas satikšanās, kā arī sarunas ar krievu karavīriem automašīnā. Apdāvināšanās ar konfektiem nemaz neiederas šinī ainā un ir pat banaļa. Sīrnīgi skan šis motīvs ainā, kad Baldiņu māte pieņem audzināšanā divus krievu puisēnus, kuru vecāki iet

bojā. Bet žēl, ka par šo puisēnu turpmāko dzīvi pie Baldiņu mātes, kas beigās pat zaudē savu pievilcību, lasītājs vairāk neko daudz neuzzina. Pavisam bāls ir zirgu iznomāšanas punkta strādnieka Ivana tēls. Nemaz nepārliecina Latgales jauniešu notēlojums. Viņu pēkšņā pārvēršanās ir pat nesaprotama.

Zināms, cik liela politiska nozīme ir likumam par zemes sadalīšanu bezzemniekiem un mazzemniekiem. Šis ārkārtīgi svarīgais notikums mūsu republikas lauku dzīvē nav pietiekami spilgti izcelts, vietām pat liekas, ka zemes dalīšana notikusi pavisam neorganizēti. Izceļot tautas ienaidnieku egoistisko un zemo rīcību, vajadzēja spēcīgāk pasvītrot zemes dalīšanas ārkārtīgi svarīgo nozīmi republikas laukos.

Runājot par atsevišķu tēlu izveidojumu, jāmin Priedes Jānis. No agras jaunības viņš atradies lielsaimnieku kalpībā, ilgu laiku viņš bijis par kalpu pie Dūmiņiem. Tāpēc neticams ir autorē apgalvojums, ka viņam pret saviem verdzinātājiem nav nekāda naids. Tāds apgalvojums var nozīmēt tikai to, ka ir bijuši kalpi, kas labprāt kalpojuši budžiem, nemaz nevēloties brīvu dzīvi, patstāvību. Rodas pat jautājums, vai Priedes Jānis būtu garīgi aprobežoti cilvēks? Tāds iespaids rodas sākmā, taču tālākā romana darbības risinājumā viņš nerada tādu iespaidu. Tāpēc visumā Priedes Jāņa tēls nav izpēcis viengabalains.

Kā zināms trūkums romanā «Pret kalnu» jāatzīmē arī tas, ka autore pārāk bieži novirzās no galvenās romana darbības līnijas. Raksturojot varonus, autore ļoti bieži dodas ekskursijās pagātnē, plaši un garī izstāsta par viņu dzīves gaitām, pie kam šis atstāstījums bieži vien organiski neiekļaujas pārējā romana saturā un vietām traucē tā darbības izvērsšanos. Tas pats jāaska arī par bieži atkārtotām runām.

Tādi, manuprāt, īsumā ir romana trūkumi, kuru novēršot tas iegūs vēl lielāku nozīmību kā labākais darbs, kas līdz šim uzrakstīts par Padomju Latvijas laukiem.

Valmieras teatra sekmes un trūkumi

Konstantina Simonova «Divas Amerikas» un «Zem Pragas kastaņām»

N. NIKOLAJEVS-BERGINŠ

No kreisās: A. Frinbergs (Kanio), A. Viļumanis (Tonio), A. Klinka (Neda) J. Ozola foto

JAUNO MĀKSLINIEKU DARBA UZVARA

JURIS PABĒRZS

Operas un baleta teātris pieder pie tām mākslas iestādēm mūsu republikā, kuras kadrs fasistiskie okupanti visvairāk apspīdēja. Operateātris varēja atsākt savu darbību, tikai drosmīgi izvirzot jaunus kadrus, meklējot un apmācot jaunus māksliniekus. Tieši šo vienīgo pareizo ceļu gāja Operateātra vadība. Mūsu republikas mākslas dzīvē šo pozi iekārtēja jauni vārdi. Izauga jauni solisti, jauni orķestra muzikanti. No izrādes uz izrādi augs dirigentu un režisoru snieguma līmenis.

Darbs ar jaunajiem māksliniekiem, jaunu talantu meklēšana un audzināšana kļuva par Operateātra tradīciju. Pati dzīve pierādīja, ka šī tradīcija ir vērtīga, allaž paturama un tālāk kopjama. Spozs pierādījums tam ir Operas un baleta teātra visjaunākais inscenējums — R. Leonkavallo opera «Pajaci». Starp pirmizrādes sastāva solistiem ir tikai viens mākslinieks, ko jau ilgu laiku redzam mūsu operdziedojā pašas pirmajās rindās. Tas ir nopelnījis bagātus skatuves mākslinieks Aleksandrs Viļumanis Tonio lomā. Visas pārējās partijas uzticētas teātra jaunatnei.

Leonkavallo opera «Pajaci» ir «ciets rieksts» jebkuram ansamblim. Tas ir spraigs, dinamisks darbs kā muzikālajā, tā dramatiskajā veidojumā. Jāpanāk, lai publika izjustu un saprastu dziļo trāģediju, ko pārdzīvo par otrs šķiras cilvēkiem uzskatītie ceļojošie mākslinieki. Dzīve ir bijusi netaisnīga pret šiem cilvēkiem. Viņu ciešanās ir apstādība pret tās laika sabiedrību, pret aizspriedumiem un cilvēka diskrimināciju. Šī apstādība ar kaislīgu spēku skan Leonkavallo muzikā. Bet vajadzīgs rūpīgs, izvērtis inscenējums, muzikālās valodas saskaņa ar skatuvisko tēlu gaitām, lai to saikātos publika teātra zālē. Šajā uzvedumā tas ir panākts. Panākums jo liels tādēļ, ka darbs veikts ar solistiem, kuru lielākā daļa īstenībā tikai sāk uzturēt gaitas.

Jaunais iestudējums atbilstības smagāko nastu uzticis muzikālā vadītāja nopelniem bagātā mākslas darbinieka Leonida Vignera pleciem. Leonkavallo muzikas dramatisms, kontrastu spilgtums prasa ļoti rūpīgu darbu ar orķestri, šķīti izstrādātās nianšas orķestru dinamiskajā attīstībā. Šai ziņai vēl ne viss iespējams jau sasniegts. Orķestra partijai brīdēm ieskanējās nevajadzīgs gausums, vienaldzība. Turpretim par orķestra sadarbību ar skatuvi sākams pats labākais. Šķiet, ka šim jautājumam šoreiz veilita pastiprināta vērība. Tas gluži dabiski un pareizi, jo jaunajiem solistiem vajadzīgs stingrs diriģenta rokas atbalsts.

Par krievu lietpratēju sevi atkal apļiecināja režisors Kārlis Liepa. Viņa uzmanība, kā vienmēr, koncentrēta uz to, lai notikums uz skatuves risinātos patiesas dzīves gaismā, lai publika saskaņotā dramatiskā konflikta sociālo fonu. Šo nodomu režisors pilnā mērā realizējis. Krievni mazāk Kārlis Liepa domājis (atkal jāseka — kā arvien), ka skatuviskais tēls operā ir muzikālā tēla organiska sastāvdaļa, ka skaņa, vārds, kustība, žests šeit runā vienu valodu, kuru klausītājs dzird tikai tad, ja šī valoda patiešām ir kopīga. Bet tagadējā inscenējumā ne vienmēr tā ir. Piemēram minēsim masu skatu pirmā cēliena sākumā. Cēliņā iebraukuši mākslinieki. Viņus apveic tauta. Uz skatuves ierodas arvien jaunas cilvēku grupas. Režisors grib parādīt, ka mākslinieku ierašanās cēliņā radījusi savilpojumus, satraukumu. Šis izjūtas uz skatuves izpaužas tā, ka rodas burzma, nekārtība, pat kaut kas chaosam li-

dzīgs. Bez šaubām, tas ir reāli un patiesi. Bet lieta ir otra pusē. Šai laikā skan orķestris, dzied koris. Autors dod pilnīgi noteiktus ritmus, harmonijas. Vai tad tautas kustībām uz skatuves nav jāskan tam līdz, nav jāpapildina muzika? Šeit var būt tikai pozitīva atbilde. Pat koristu apģērbi krāsai ir sakars ar muziku, jo chaosa muzika nekā neatzīst. Kārlis Liepa šo jautājumu līdz šim uzskata par otršķirīgu, un tas nav pareizi. Teiktāis attiecas arī uz darbu ar solistiem, kas šajā konkrētajā inscenējumā bijis daudz sekmīgāks par darbu ar kori. Turpretim kora muzikālais sniegums ir priekšzīmīgs. Tas koreistāra Haralda Medņa nopelns.

Par kori runājot, vēl jāpiezīmē, ka tā scenisko darbību zināmā mērā traucēja neērtais skatuves dekoratīvais iekārtojums. Savkārt tiri gleznieciskajā nozīmē E. Vardauna dotais skatuves ietērs spilgts, interesants un darbības videi atbilstošs.

«Pajaci» muzikālā un dramatiskā uzbūve veidojas ap Kanio lomu. Tā uzticēta jaunam dziedonim A. Frinbergam. Ar lielu interesi un patiesu baudījumu klausījāmies viņa dramatisko, metaliski tembrotu tenoru. Par visu vairāk patika tas, ka dziedājumā dzirdams pārdzīvojamais, dzīvība. Arī tēlojumā A. Frinbergs ieliek daudz temperamenta, kvēlas aizraušāns. Tāpēc viņa sniegums pārliecina un savilpo. Krietnais talants uzliek pienākumu pašam dziedonim un teātra vadībai nopietni rūpēties par balsis tālāku izkopšanu un par scenisko tēlu dramatiskās būtības izpratnes pastiprināšanu. Sasniegts jau daudz, bet jāsasniedz vēl vairāk.

Atzinību pelna A. Klinka Nedas lomā, īpaši dziedājuma liriskākajās vietās. Ar katru jaunu tēlu jūtam progresu mākslinieces attīstībā. Arī tēlojums brīvs, lomas raksturam atbilstošs. Mazliet manāma tieksme uz «pārspīlēšanu». Tā jāapkaro.

Trešais jaunās mākslinieku paaudzes pārstāvis šajā uzvedumā ir P. Grāvelis. Viņš dzied Silvio partiju. Jaunā barietona vokālais sniegums apmierina vairāk nekā sceniskais. Balss skan kupli, izlīdzināti, ar stipri lirisku nokrāsu. Tēlojumā P. Grāvelis vēl pārāk pasīvs, neatraisīts. Šajā gadījumā gan jāseka, ka lomas muzikālā puse ierobežo sceniski. Nopietni jādomā par pārdzīvojuma atspoguļošanu mimikā. Jāpapildinās arī grima māksla. Pagaidām Silvio seja pārāk nedzīva.

Pepes lomu izteiksmīgi un pārliecinoši veic H. Mikalajans. Arī populāro Arleķina serenādu viņš dzied muzikāli viņīgi, ieliekdams dziesmā patiesu jūsmu.

Ļoti augsta līmeņa sniegumu rāda A. Viļumanis Tonio partijā. Jau sākot ar slaveno prologu, jūtam, ka vokālais un sceniskais elements tēlā nedalāmi sakausēti. Kā lieliskā spoguļi redzam nelaimīgā komediānta pārdzīvojumu, viņa traģiku. A. Frinbergs populārajā Pajaco ariņā vēl nespēja pietiekami skaidri parādīt, ka viņa smieklus aizņāudz pazemots un nonievlāta cilvēka asaras. A. Viļumanis to parāda katrā vokālajā frāzē, katrā žestā. Jāpāņem vīnīgi zināms naturalisms spēlē (piemēram, ēšana dziedāšanas laikā). Tas ir «lēt» spēles paņēmieni, kas jāatmet.

Visumā «Pajaci» iestudējums ir teātra kolektīva, īpaši jaunās paaudzes, augstu vērtējama darba uzvara. Jāpriecājas arī par to, ka, sākot ar 14. janvāri, «Pajaco» varam klausīties kopā ar šīs operas tradicionālo līdzgaitnieku Maskanji «Zemnieka godu».

Valmieras teātris šai sezonā uzvedis divas mūsdienu tematiskā veidā izrādes: Konstantina Simonova «Divas Amerikas» un «Zem Pragas kastaņām». Abas lugas inscenējis teātra mākslinieciskais vadītājs Zanis Vinkalns gan drīz vienā un tai pašā izpildītāju sastāvā, abām lūgām māksliniecisko ietēru gatavojis viens un tas pats mākslinieks — Andrejs Punka. Un tomēr abām izrādēm rezultāti gluži dažādi: kamēr «Divas Amerikas» ir teātra radošo sasniegumu paraugs, «Zem Pragas kastaņām» ir režijas darba paviršības paraugs. Tātad — divas izrādes, divi dažādi radoši darba efekti.

Konstantina Simonova «Divas Amerikas» pietiekami labi pazīstamas Padomju Savienības teātru skatītājiem: tā ir viena no vispopulārākajām padomju lūgām. Tā gūst lielu piekrišanu arī visos Latvijas teātros.

«Divu Ameriku» uzvedumā Valmieras teātri izjutams svaigums, režisora inscenētāja domas originalitāte, tami rasts vajadzīgais stils un labs ritms. Otrā cēliņā (restorāna aini) ieviesta dziedātājs nēģerietes loma (šo lomu teicami izpilda jaunā aktrise Anna Lauce). Tas ir viens no momentiem, kas izceļ izrādi.

«Divu Ameriku» režija un aktieri daudz pūlējies, lai atklātu lugas tēlu būtību, darbojošos personu savstarpējās attiecības un parādītu skatītājam lugas domu. Teātris ar īsti profesionālu meistarību atklāj lugas vadošo tēlu raksturus.

Džefersonu tēlo Antons Titans — viens no teātra talantīgākajiem aktieriem. Skatoties Džefersonu — Titanu, var pārliecināties, cik daudz var veikt aktieris, ja viņš spēlē aizrautīgi. Ne žestos, ne arī balsis intonācijās nav nekā pārspīlēta un tīši izcelta, viņš ir korekts un atturīgs. Labi izdevusies arī Smita loma — Zana Vinkalna izpildījumā (viņš ir arī režisors inscenētājs). Varbūt, tieši tās pašas īpašības, kas piemīt Titanam, — atturība un žestu nopietnība, — tādā pašā mērā piemīt Zana Vinkalna talantam, bet viņš nonāk šai ziņā līdz galējībai, reizē ar to padarot Smita figuru pasausu un maz dinamisku, Simonovam Smitē

nav komunisti, bet «caurmēra amerikānis», tomēr amerikānis protestants, kas kara laukos guvis dažas augstākas atziņas. Vinkalna spēlē grībotes redzēt vairāk temperamenta, piemēram, izskaidrojoties ar Džefersonu kā arī atvadoties no viņam vistuvākā cilvēka — Džesijas, tāpat sašutumā vērsoties pret pērkamo reportieri Hardiju. Hardija lomu tēlo Roberts Brivmanis, kas šai samērā nelielajā lomā parāda spilgtas aktiera spējas.

Vilhelms Rubenis dziļi izjutis Merfija, šī nelaimīgā kapitalistiskās iekārta upura, lomu, iekārta, kur cilvēkam nav ne goda, ne sirdsapziņas, bet ja arī cilvēkam ir talants, tad šo talantu pārdojot un pērk kā jebkuru citu preci.

Džesija, Smita sieva, ir viens no visarežģītākajiem Simonova lugas tēliem kā savā traktējumā, tā arī atveidošanas tehnikā. Viņas loma uzticēta Mildai Priedītei, lielu iespēju un labu tehniku papēmienu aktrisei. Priedītes interpretācijā Džesija ir dziļi emocionāls tēls, kas salsta ar savu sirsniņu un vaļsirdību. Ievēribu pelna arī citi izpildītāji: Anita Salduma (stenografiste Mega), Pēteris Muraško (Prestons), Pauls Lagimovs (izdevējs Keslers) un Māra Līgute (sekretāre).

«Divas Amerikas» iepriecina skatītājus kā ar kompozīciju, tā arī ar smalkjūtīgu lomu izveidojumu. Diemžēl, it nekā tamlīdzīga nevar teikt par izrādi «Zem Pragas kastaņām», ko var raksturot kā bālu, stīlu ziņā trūciņu izrādi. Šai izrādē uzspiests steigas, nepabeigta darba zīmogs. Pie tam jāatzīmē, ka vienu sevišķi svarīgu uzveduma trūkumu, kas izriet ne tik daudz no režisora inscenētāja Zana Vinkalna neveiksmes, bet no zināmās viņa valīgās pieejas teksta materiālam. Lieta tā, ka K. Simonova lugu tulkojis kāds K. Bērziņš — cik redzams, vājā literatūras pazinējs. Konstatējais tulkojuma trūkums, Zanis Vinkalns ķeries pie tulkojuma izlabošanas, bet aizrāvis un aizgājis tālu no oriģināla, dodot darbojošajiem personām tādu teikumu uzbūvi, kādas Simonovam nemaz nav. Režisors tulkojoties patiesībā atļāvis lugas teksta falsifikāciju.

Izrādē «Zem Pragas kastaņām» viss ir pārceits citā vietā, jo uzveduma iz-

ejas, sākotnējie posmi letver sevi viltotumu. Tas jo sevišķi jāseka par lūgas galveno darbojošo personu traktējumam. Simonova lugas pamatā slavu tautu draudzības ideja — konkrētajā gadījumā draudzība starp padomju cilvēkiem, cečiem un melnkalniem. Lūgā parādīta liela sirmība, siltums un viesmīlība kā saimniekārsta Františka Prochazkas tēlā. Tā arī dzejnieks Boguslavs Tichijā un padomju pulkvedis Petrovā, krievu jaunavā Mašā, kas izbēgusi no fašistu noņemnes kopā ar Prochazkas meitu Boženu, un beidzot aklijā melnkalniņi Džokičs, kas atmāsko diversantu Janu Grubeku. Bet kā viņu traktējis teātris! Režisora inscenētāja Zana Vinkalna izpratnē, kas pats tēlo Františka Prochazkas lomu, visas parādītās personas raksturo ne tik daudz emocionālo pārdzīvojumu istums kā apnicīgais, nāvējošais melodramatisms. Šai ziņā sevišķi zīmīgas ir divas ainas: Mašas parādīšanās kopā ar Boženu pirmajā cēliņā, kā arī vienā no beigu cēliņa ainām, kad konstatē Prochazkas dēla Ludviga noslepkošanu, ko izdarījis Grubeks.

Aplūkojot izrādi tuvāk, pārliecināties, ka tai trūkst sociāla asuma, tā, īstenībā, nav izmantoti teātra līdzekļi, parādot lugas vadmotīvus, kas padarā to par augstākā mērā aktuālu un mūs-laika nepieciešamu. Visumā nepārdomātais un paviršais uzveduma traktējums ļaujta tai vēsturisko, sociālo un, protams, arī māksliniecisko patiesību. Režijas amatnieciskuma zīmogs savienojumā ar šķietamo realismu novērsis laojumus, kas bija domāti izrādes idejas mūsdienu uztverei.

Izrādē «Zem Pragas kastaņām» Valmieras teātra uzvedumā nav parasta neveiksmē, tā ir kolektīva un, pirmām kārtām, mākslinieciskās vadības nepietiekamas atbildības trūkums.

Valmieras teātris devis veselu virkni ievērojamu izrāžu, kuru vidū var atzīmēt, bez jau minētajām «Divām Amerikām», A. N. Ostrovska «Beluģina precības» un Arviņa Grigūļa «Kā Garpēteros vēsturi taisīja». Ir pilnīgas tiesības uzstādīt teātrim prasības, kas atbilst tā iespējām. Nedz steiga, nedz paviršība nav pieļaujami mākslā, un tas jāņem vērā arī Valmieras teātrim.

PĀVULA JURJĀNA PIEMIŅAI

1866.—1948.

JĒKABS VITOLIŅŠ

1902. gadā sarīko Rīgā lielus vokāli instrumentālus koncertus, kurus Em. Dārzīņš savās recenzijās «Pēterburgas Avīzēs» tolaik nosauc par «pirmajiem latviskajiem simfoniskajiem koncertiem».

Kad Rīgā nodibinājās Krievu muzikas biedrības nodaļas muzikas skola, P. Jurjānam tajā piedāvā solo dziedāšanas klasi, vēlāk viņam nākas uzņemties arī operklases vadību. Ar šo institūtu, kas kļuva par ievērojamu latviešu muzikālās izglītības centru Rīgā priekšskara gados, P. Jurjāns bija saistīts no 1902.—1915. gadam. Visā šīs periodā ir arī raženākais, visintensīvākais P. Jurjāna darbības periods, kurā viņš ieguva lielu autoritāti īpaši kā pirmais akadēmiski izglītotais latviešu solo dziedāšanas pedagogs un kura beigās viņam izdevās paveikt savu mūža lielāko darbu — nodibināt latviešu operateātri.

1905. gada revolūcijas vētra spēcīgi aktivizēja arī P. Jurjāna muzikālo darbību. Tās notikumu fonā kļūst pilnīgi saprotama 1906. gada vasarā Rīgas Jūrmalā P. Jurjāna sarīkoto divu latviešu simfonisko koncertu lielā sabiedriskā atbalss. Šie koncerti, kuros P. Jurjāns diriģēja J. Vitola, A. Jurjāna, A. Kalniņa un Em. Dārzīņa darbus, kļuva par īstu karojošu latviešu mākslas dzīves notikumu tiktāl, ka vietējā vāciešu cēntās pat izjaukt paredzēto trešo koncertu, noliedzot tam orķestri. Nekas, koncerts tomēr notika, tikai nedaudz vēlāk un Rīgā.

P. Jurjāna muzikālā darbība savu visnoti sasniedza pirmā pasaules kara priekšvakarā. Piektajos vispārējos dziesmu svētkos 1910. gadā viņš ir viens no apvienoto koru virsdiriģentiem. Divus gadus vēlāk viņš sāk savu eifū par patstāvīgu latviešu operateātra nodibināšanu.

Divaina apstākļu sagādīšanās: gan drīz tieši viņa nāvesdienā pagāja 35 gadi kopš tās «Jevgenija Oņegina» pirmās izrādes latviešu valodā 1912. gada 27. decembrī, kas kļuva par pamatu P. Jurjāna vēlāk nodibinātajai «Latviešu operai». Izrādē, ko Jurjāns sagatavoja un uzveda galvenokārt ar saviem dziedāšanas un operklases audzēkņiem, pats arī uz savu personīgo materiālo risku, guva cerētos, varbūt, pat neparedzētus panākumus, tam drīz sekoja otrs — A. Rubiņšteina «Demons». Abas operas vairākkārt atkārtoja, un šo panākumu rezultātā 1913. gada rudenī nodibinājās «Latviešu opera» kā patstāvīgs muzikāls teātris ar P. Jurjānu kā operas direktoru un diriģentu.

Lai gan «Latviešu opera» paspēja darboties tikai divas sezonas, līdz tās

darbību pārtrauca karš un vācu iebrukums, šā īsā perioda nozīmē latviešu operateātra attīstībā ir ārkārtīgi liela. Paveicot latviešu operas atraušānu no dramatisma teātriem un nostādāt to uz patstāvīgas attīstības ceļa, P. Jurjāns spēra milzu soli uz priekšu latviešu muzikas attīstībā. Viņa vadītās «Latviešu operas» laikā izveidojās pirmais īstais profesionālais latviešu operansamblis, kurā apvienojās visi tā laika latviešu operdziedātāji, izveidojās orķestra, kora kolektīvi, baleta sākuši, pirmais latviešu operas plašākais repertuārs. Divu ar pus gadu darbības rezultātā repertuārs aptvēra jau 12 operu uzvedumus, to starpā, bez jau minētajām «Jevgenijs Oņegins», «Demons», vēl «Karmena», «Ivans Susanjins», «Zemnieka gods», «Pajaci», «Traviata», «Rigoletto», «Pīka dāma», «Ansītis un Grieķiņa» u. c.

Pāvuls Jurjāns īsu laiku (1915.—1916.) ir Kurskas muzikas skolas direktors, tad atkal atgriezās Rīgā, organizē orķestri pie II latviešu strēlnieku brigades, lai saturētu kopā savas operas orķestra muzikā. Kad Rīgā nāk viešā, orķestris evakuējas uz Krieviju.

Pēc kara P. Jurjāna darbība norisinās galvenokārt solo dziedāšanas pedagogijas novadā Latvijas valsts konservatorijā; viņš pieder arī pie tās nodibinātājiem kopā ar prof. J. Vitolu, Ludv. Bētiņu, Nīk. Alunānu, P. Jozuusu u. c. No 1927. gada viņš ir profesors.

Kā komponistam P. Jurjānam nebija lielākas kompozīcijas tehnikas un jaunradošas fantāzijas, nebija arī sevišķu pretenziju šai novadā. Viņa sirds, tāpat kā Jurjānu Andrejam, piederēja latviešu tautas dziesmai. Viņa dziesmas iznākušās vairākos krājumos (100 latviešu tautas dziesmas jauktam un viru korim, 100 latviešu tautas dziesmas solo balsij klavieru pavadījumā u. c.) un atsevišķos iespaidumos. Viņa 8 dziesmu krājumi pamat — un vidus-skolām daudz palīdzējuši latviešu tautas dziesmu ievadīšanai skolu jaunatnē, tāpat viņa populārās viencēliena dziesmu lūdžinas par tautas dziesmu mēldijām «Precības», «Bārenīte», «Kāzas», «Ligo svētki». Mazāk pazīstamas kļuvušas viņa 3 tautas dziesmu svītas orķestrim, rokkratē palikuši arī citi viņa lielāki darbi — «Dramatiskā uvertūra», nepabeigta lielāks muzikāli dramatisks darbs «Sērdienīte» u. c.

Padomju valdība augstu novērtēja P. Jurjāna darbu, 1945. gadā piešķirdama viņam nopelnīto bagātā mākslas darbinieka nosaukumu Daudzēm, kas viņu pazina, kas ar viņu bija kopā strādājuši, paliks atmiņā viņa vienlīdzība, pašizliedzība un ziedošanās iecerētajam mērķim.

BRĀĻU TURU UN SEIŅINA «PROVINCĒS GUBERNATORU» FLOTES TEĀTRI LIEPĀJĀ

Gadu maiņā Liepājā ar lūgu «Provincēs gubernatoru» uzsāka darbību Flotes teātris. Teātra mākslinieciskā vadība uzticēta KPFSR nopelnītiem bagātajam mākslas darbiniekam Vladimiram Buturjānam. Aktieru ansambli vairums jaunu skatuves darbinieku, kas tikai nesen beiguši teātra institūtu.

«Provincēs gubernatoru» inscenējis režisors I. S. Popovs, dekoratīvo ietēru gatavojis Liepājas muzikāli dramatiskā teātra skatuves gieznotājs Albīns Dzenis.

«Provincēs gubernatoru» ir brāļu Turu un Seiņina jaunākais dramatisks darbs. Lugas darbība norisinās Vācijā,

V. Sauleskalns

4. aina

Ameriķu bārs. Pie galdiem amerikāņu virsnieki un karavīri ar dažām dāmām. Pie viena galdiņa Dalbiņš, Monika, Daga, Slaidiņš. Elmira uz skatuves beidz dziedāt savu numuru. Pašķidrī aplausi.

Konferansjē: Ledijas un džentlmeņi! Ar Džildas ariju no Verdi operas «Rigoletto» miss Elmira Liepas izpildījumā mēs beidzam savas programmas pirmo daļu. Otrajā daļā vēl reizi uzstāties miss Liepa un pēc tam ekscentriskā kallejotāja miss Teonita. Ledijas un džentlmeņi, pievērsiet uzmanību miss Teonitas ādai! Tā ir tik maiga tādēļ, ka miss Teonita mazgājas ar Džeksona firmas jaunajām ziepēm «Atoms».

Elmira nokāpusi no skatuves, iet uz Dalbiņa galdiņu.

Leitnants Uiliss nostājas viņai ceļā: Leitnants Redžinalds Uiliss.

Elmira: Ko jūs vēlaties?

Uiliss: Es jau trešo vakaru nāku jūs klausīties, bet jūs vienmēr dziedat tikai nopietnus gabalus ar visādiem triķiem, kur nevar saprast vārdus. Vai jūs nevarētu nodziedāt arī kādu mīlas songu? Piemēram: Dzied kādu muļķīgu amerikāņu dziesmi.

Elmira: Sis žanrs neietilpst manā programā.

Uiliss: Zēl! Man ļoti patīk, ja dziedātāja dzied jautru dziesmiņu un pati dejo līdz. Tas ir ļoti pikanti.

Elmira: Diemžēl, nevaru jums ar to pakalpot. Aiziet. Uiliss apvainots noraugās viņai pakal, tad apsēstas pie Dalbiņa galdiņa.

Slaidiņš: Elmira jaunkundz, jūs dziedājat burvīgi!

Elmira: Nav tiesa, es dziedāju slinki, jo te ir vienai, kā dzied.

Dalbiņš: Neesi labā omā?

Elmira: Kā šādos apstākļos var būt labā omā?

Dalbiņš: Citi tevi apskauž, jo tev tomēr ir darbs savā profesijā!

Daga: Ko jūs visi dzēnāties pēc tā darba? Es varu gluži labi iztikt arī bez tā. Un vai man kā trūkst? Gribat šokolādi — lūdzu! Gribat cigaretes — lūdzu! Dalbiņam Sapiposim, old boy! Aizpipo.

Elmira drūmi klusē.

Daga: Pie jūsu gaida mušas var nosprāgt aiz garlaicības. Jūs, Elmira un Arnold, izskatāties tādi, it kā būtu jau desmit gadus precējusies. Bet jūs taču vēl esat tikai ligavainis un ligava. Kad tad jūs īsti apprecēsities?

Elmira: Nerunā muļķības!

Daga: Vai tad precēšanās ir muļķības? Monika, tu esi precējusies, ko tu par to saki?

Monika: Nerunā muļķības!

Daga: Tā pati atbilde! Splendīd! Ir ienācis Laidzans un meklēdamas skatās apkārt.

Elmira: Laidzan! Priecīgi viņam māj ar roku.

Dalbiņš: Es neesmu izslāpis pēc šā puskomunista sabiedrības.

Daga: Tūlīt sāksies strīdi par politiku! Es pazūdu! Aiziet, pa ceļam satiek Džoniņu un Džekiņu un apsēžas pie viņiem.

Laidzans pienācis klāt, apsveicinas: Iegriezos izlasīt jaunākās avīzes.

Monika nospūšas: Politika.

Dalbiņš: Tagad ir skaidrs, ka tiešais pasaules karš ir neizbēgams. Tādēļ Anglijā vēl pastāv Andersa armija, tādēļ te vēl ir neizformētas vācu karaspēka daļas.

Elmira: Bet patlaban taču dienas kārtībā ir atbrūnošanās.

Dalbiņš: Atklātībā. Bet slepenībā visi brunojas līdz zobiem.

Laidzans: Tautas negrib karot.

Dalbiņš: Nav svarīgi, ko tautas grib vai negrib. Karu izlems valstsvīri un — dolars.

Monika: Man bail no kara.

Dalbiņš: Jaunais karš būs īss. Atoma bumba to ātri izšķirs.

Elmira: Sis jaunais karš būtu vēl šausmīgāks par bijušo.

Dalbiņš: Bet mums tas ir jāgrib, jo tagad ir skaidri redzams, ka tikai karš var nest Latvijas atdzimšanu. Es par to priecāšos, jo miera apstākļos jūtos kā zivs sausumā. Civilizvalks mani žaudz.

Elmira: Man grūti to saprast.

Dalbiņš: Agrāk tev patika, ka biju karavīrs.

Elmira: Pa šo laiku mani ieskati mainījušies. Un tikai tagad es daudz lasu saku redzēt istajā gaismā.

Dalbiņš: Interesanti, kas tev to isto gaisu rāda?

Elmira: Daudzi un daudz kas.

Monika Slaidiņam: Politika mani garlaiko. Pastāstiet kaut ko interesantu!

Slaidiņš: Holandes princesi Julianai piedzimusi ceturtā meita. Katastrofāli! Holandes tauta jau 50 gadus vēltīgi gaida tropantnieku.

Stiguta DZIMTENE

ELINA ZĀLĪTE

Luga 3 cēlienos, 11 ainās (Fragments)

Monika uzliek viņam roku uz lūpām: Stop! Tā atkal ir politika! Džezs sāk spēlēt kādu modernu amerikāņu deju — lambetvoku, bleizu vai blekbotonu, kas raksturīgas ar savām vulgārajām kustībām. Tajā piedalās arī Daga ar Džoniņu vai Džekiņu un garāmiedama uzsauca saviem DP: Splendīd! Slaidiņš ar Moniku arī dejo. Uiliss pienāk pie Elmira un uzaicina viņu dejoj.

Elmira: Piedodiet! Esmu piekususi. Uiliss apvainots aiziet. Deja kļūst arvien izlaidīgāka un traucīgāka, un dejojāji dzied muzikāli līdz.

Laidzans: Vai tā būtu tā svaigā kulturas strāva, kas nāk no Amerikas? Dalbiņš: Nevajag vilkt konsekvences no atsevišķiem sīkumiem. Cilvēki ir karā noguruši un meklē izkļaidēšanos. Deja beidzas. Slaidiņš ar Moniku atnāk atpakaļ. Pieskrien arī Daga.

Monika: Mēs brīnīšķīgi izdejojāmies.

Daga: Ameriķiem ir temperaments. Splendīd!

Ienāk nēģeru karavīrs Tommijs un skatās, kur varētu apsēties.

Uiliss: Ej, Tomij, nāc šurp!

Citi: Jā, jā! Nāc šurp!

Tommijs glaimots: Ļoti laipni, leitnanta kungs!

Uiliss: Nu, sēsties, šokolade!

Tommijs bikli nosēžas: Pateicos!

Uiliss: Karš tev ir nācis par labu, Tommijs. Pirms kara melnais nedrīkstēja sēsties pie balto amerikāņu gaida.

Iedzer uz to, šokolade! Sniez viņam lielu glāzi. Nē, nē, jādzēr cauri!

Nēģeris: Es nepanesu daudz alkohola.

Uiliss: Karavīram jāpāns viss.

Džonijs: Prozit! Ko, tu negribi ar mani sadzert? Tu mani apvaino.

Tommijs: Piedodiet! Dzer.

Džekijs: Uz tavu veselību, Tommijs!

Tommijs iedzer no savas glāzes.

Džekijs: Tu neizdzēr glāzi? Bet ar Džoniņu izdzēri? Vai es esmu sliktāks par Džoniņu?

Tommijs: Nē, leitnanta kungs! Izdzēr un redzami apreibst.

Uiliss: Nu, šokolade, pasfāsti, kā tu dzivoji savā dienvidu štātā? Vai tev tur palika mīlākā?

Tommijs: Nē, leitnanta kungs. Tikai mēsa.

Uiliss: Nu, tad iedzērsim uz tavas mēsas veselību.

Tommijs: Es nevaru...

Uiliss: Tātad tava mēsa nav ciena, lai mēs viņai uzdzertu?

Tommijs: Vīpa ir laba un brīnīšķīga. Gandrīz raudādams izdzēr.

Laidzans sašutis: Tā ir nekrietnība, ko viņi dara ar šo nabaga cilvēku.

Dalbiņš: Nu, tik ļauni tas nav.

Uiliss: Un tagad, Tommijs padejo mums! Ēd, muzikanti! Ieskrien daži džeisti. Spēlējiet mums kādu nēģeru deju! Tommijs, parādi mums, kā dejo Zozefine Bekere!

Tommijs smaidīdams: Mēģināšu Dejo.

Uiliss: Nu, straujāk, straujāk! Tommijs dejo ātrāk.

Džekijs: Vēl straujāk!

Džonijs: Ar lielāku temperamentu!

Tommijs: Nevaru... kājas... neklausā...

Uiliss nīkni: Dejo! Kad virsnieks pavēl, tad karavīram jādejo!

Tommijs dejo, viņa kustības kļūst saraušūtas, grūdas. Beidzot viņš nespēk nokrīt. Tas izraisā veselu smieklu un aplausu vētru.

Leitnants: Pietiek, celies augšā! Tommijs nevar piecelties.

Uiliss: Alzvākt viņu!

Džekijs, Džonijs un citi saņem Tommiju aiz padusēm un, klātesošajiem smejoties, aizvelk.

Elmira: Riebīgi!

Laidzans: Par maz teikts. Muzika sāk spēlēt. Uiliss piecēlies un skatās uz Elmira.

Elmira: Man bail, viņš nāks šurp.

Dalbiņš: Tev jāizturas pret viņu laipni, citādi var iznākt skandāls. Tu jau divas reizes viņu noraidīji.

Elmira: Es gāzišu viņam pa ausi.

Daga: Tāda kā ērce! Vai tev gribals nokrītis, ja ar viņu drusku pafirtēsi?

Dalbiņš: Neaizmirsti, ka viņš ir amerikāņu virsnieks, bet mēs tikai DP.

Uiliss pienācis un, neievērodams pārējos sēdētājus: Iesim dejoj!

Elmira: Atvainojiet, esmu piekususi.

Uiliss: Nu, tad nāciet tāpat pasēdēt pie mana gaida!

Dalbiņš: Elmira, tu tiešām varētu...

Laidzans: Vai tev ir darbs? Elmira: Es tevi esmu jau par daudz klausījusi! Nicmoši paskatās viņa uz aiziet ar Laidzānu.

Uiliss: Tas ir... Tas ir... Grib steigties viņiem pakal, bet kājas neklausā.

Daga: Splendīd!

6. aina

Scpulce DP nometnes sanāksmju telpā.

Sausne: Latviešu Centralās Komitejas uzdevumā, meklējot mums, pārvietotajām personām, darba iespējas ārpus Vācijas, es izbraukāju vairākas Eiropas valstis. Varu jums ziņot: darbu mēs varam dabūt Beļģijā, Austrijā, Anglijā un Francijā. Caur klausītājiem iziet priecīga šalka. Beļģijā mums piedāvā darbu ogkraktuvēs, bet tikai pazemē. Līgums jāšēdz uz divi gadiem bez tiesībām mainīt šai laikā darba vietu, un ģimenes cilvēkus šai darbā nepieņem. Klausītājs vīlšanās. Austrijā tāpat piedāvā darbu ogkraktuvēs. Anglijā vajadzīgi dažī tūkstoši tekstil-, metal- un laukstrādnieku.

Balsis: Tas viss par tiem daudzajiem Latvijas bekoniem, ko angļi apēduši?

Sausne: Desmit tūkstoš jaunām sievietēm viņi piedāvā kalpoņu un apkopēju vietas. Sievietes vīlšanās un sašutuma šalka. Francijā ir ar mieru dot darbu dažiem simtiem laukstrādnieku. Lūk, tautieši, tādas darba izredzes mums ir Eiropā.

Elmira: Bet inteliģence? Ko lai tā dara? Piemēram, mākslinieki?

Balsis: Ko lai dara inženieri?

— Arhitekti?

— Skolotāji!

— Zinātnieki!

— Ierēdņi!

Sausne: Inteliģenci, clemžēl, neviena valsts negrib ņemt preti. Inteliģencei ir steidzami jāpārskolojas.

Balsis: Bēdīgas izredzes! Posts!

Dalbiņš: Ja mēs negribam pieņemt minētos darba piedāvājumus, mums atliek vēl cita izeja. Emigrācijā! Šis vārds kā akmens iekrīt klausītājos un rada šalcošu, gandrīz bailpilnu atbalsi: Emigrācija...

Dalbiņš: Jā! Emigrācijā! Mēs, vispirms, varam braukt uz Brazīliju.

Balsis: Pie baptīstiem?

— Ko mēs tur darīsim?

Dalbiņš: Strādāsim kaučuka mežos un kafijas plantācijās. Kas nevēlas braukt uz Brazīliju, tas atradīs gatvērumu Paragvajā, Venecuēlā vai Čīlē. Mēs vēl varam braukt uz Maroku vai Tunisu. Vīrieši var vēl iestāties ārzemju leģionā un jaundibināmās brupotās sardzēs.

Balsis: Bet Ziemeļamerikas Savienotās Valstis? Vai uz turieni nevar braukt?

Dalbiņš: Uz Savienotajām Valstīm var izbraukt tikai tie DP, kurus no turienes izsauc. Jābrauc ar saviem līdzekļiem un jādod rakstisks solījums 5 gadus neapgrūtināt Amerikas nodokļu maksātājus.

Skolotājs: Vai tad labāk nav braukt uz dzimteni?

Citi: Jā, jā!

Dalbiņš kaisli: Nē! Uz Padomju Latviju mēs nevaram un nedrīkstam braukt! Jo tur mēs būtu fiziski un morāli daudz vairāk apdraudēti nekā Kanādā, Brazīlijā, Čīlē vai kaut kur citur vistālākajā emigrācijā.

Ensons: To jūs sakāt tādēļ, ka jūs nedrīkstat atgriezties dzimtenē.

Sausne: Braukt uz Padomju Latviju būtu neprāts, jo patlaban karš ir reālāks nekā jebkad. Amerikas Savienoto Valstu sekretārs Maršals ir pasludinājis atteikšanos no Jaltas un Potsdamas lēmumiem. Mums tikai vēl drusku jāpagaida. Tādēļ emigrēsim uz tuvākām vietām, vislabāk uz Kanadu.

8. aina

Zālē. Runā Padomju Savienības pārstāvis pulkvedis Sokoļņikovs.

Pulkv. Sokoļņikovs: Biedri! Daudzi no jums nokļuvuši svešumā pret savu gribu. Jūs samulsināja vācu viltus un meli. Hitlera kalpi jūsu baidīja ar elles mocībām, ja jūs paliktu Padomju Savienībā.

Balsis: Pareizi! Jā, jā!

Sokoļņikovs: Daudzi padomju pilsoņi ir jau atgriezušies mājās. Bet jūs esat palikuši okupētās šeit, Vācijas rietumu zonās, jūs esat kļuvuši par tēvzemi zaudējušiem kļaidoņiem, par pārvietotiem un nemītiģi pārvietojamiem.

Balsis: Pareizi! Tas ir tiesa!

Sokoļņikovs: Jūsu maizes riecieni kļūst aizvien plānāks. Jums nav darba un jūs moka bailes un uzeņa par savu rītdienu. Jūs skubina emigrēt. Bet kādēļ jums jāemigrē, ja jūs gaida zeme, kas jūsu sirdīm tuvāka par visām citām zemēm pasaulē! Tā ir jūsu dzimtene, Padomju Latvija, kur katram ir darbs savā arodā. Atgriezieties mājās, kur jūs gaida kā dārgus brāļus un māsas! Nāciet un pielieciet roku pie darba, lai stipra un daļa au, mūsu dzimtene! Šķaļi aplausi un dažī svilpēni, kas pazūd piekrišanas troksnī.

Dalbiņš: Tautieši! Neticiet šiem jaukajiem solījumiem! Tās ir tikai tukšas frazes!

Balsis: Mierā! Netraucējiet!

Laidzans: Vai visi DP var atgriezties dzimtenē?

Sokoļņikovs: Visi, izņemot kara noziedzniekus.

Kāds zemnieks: Vai zemniekiem būs iespējams apstrādāt zemi?

Sokoļņikovs: Katram zemniekam valdība piešķirs zemi un sniegs atbalstu, lai viņš varētu iekārtoties normalai dzīvei.

Berga kundze: Vai es dabūšu atpakaļ savu namu?

Sokoļņikovs: Cik liels nams jums bija?

Berga kundze: Seštāvjīgs.

Sokoļņikovs smaidīdams: To jūs, diemžēl, atpakaļ nedabūsit, jo tik lielu personīgu īpašumu padomju iekārta atsevišķam pilsonim neparedz.

Kāds pūsmūža cilvēks: Vai tādiari drīkst atgriezties, kas lamājusī padomju valdību?

Sokoļņikovs: Izsakieties skaidrāk!

Pūsmūža cilvēks: Redziet, man ir tāda daba, ka es iemeties lamāju visas valdības. Tas ir, patiesībā es vispirms lamāju sievu, bet ja tās nav tuvumā, tad radus un draugus, bet ja nu arī to nav, tad vespēdīgi kļūpu cekulā valdībai. Smieklī Cetredsmītajā gadā, kad reiz biju nodzēris visu naudu un man vēl ļoti gribējās špabja, es teicu, ka tādu draņķu valdību, pie kuras cilvēks nevar dzert, cik grib, vajag dzīt pie joda, un kad nu boļševiki nāca atpakaļ, man gudrinieki teica, ka par to mani izsūtīs uz Sibīriju, un es aiz bailēm ņēmu un braucu uz Vāciju.

Sokoļņikovs: Aplam darījāt. Bet uz mājām jūs varat droši braukt. Tomēr turpmāk nelamājiet ne sievu, ne valdību, jo lamāšanās nav kulturala cilvēkā ciena.

Pūsmūža cilvēks: Paldies! Paldies! Kā akmens novēlās no sirds. Nārdīdams uz Slaidiņu un Dalbiņa grupu Tie bandīti — apraujas un uzliek roku uz mutes — tie džentlmeņi mani vairs neatrunās no braukšanas uz mājū!

Sokoļņikovs: Vai vairāk jautājumu nav?

Balsis: Nav! Viss ir skaidrs!

Sokoļņikovs: Mēs atvedām jums arī mūsu grāmatas, avīzes, žurnālus, gan vecus, gan jaunus. Viņš pamāj savam palīgam, tas izdala literatūru, ko lielākā daļa kāri paņē.

Sokoļņikovs komandantam: Pateicos, komandanta kungs! Abi aiziet.

Elmira lasīdama: Operā atkal rāda «Traviātu» un mūsu «Baputu».

Laidzans: Iznākuši Raiņa, Upīša, Blaumaņa, Ostrovska darbi, Viktora Vijupa dzeju krājums. Tātad Vijups atgriezies Rīgā!

Elmira Laidzānam: Draugs, esmu izšķīrusies. Es braukšu uz Latviju!

Laidzans: Elmira! Beidzot! Es jau sen būtu uz turieni aizbraucis, ja man nerīpētu jūsu liktenis. Es negribēju jūs pierunāt, bet man bija grūti jūs atstāt, jo tad man te būtu jāatstāj daļa savas sirds.

Elmira klusā priekā: Nu ir viss labi!

Monika iekļēdzas: Māt! Edgars ir dzīvs!

Berga kundze: Kur, kur, rādī!

Monika: «Vakar augstskolas aulā slimnīcas direktors nopelnim bagātais ārsts Edgars Skadiņš nolasija lekciju... Edgars — nopelnim bagātais ārsts! Un direktors. Māt, tad taču es esmu direktora kundze un vāru braukt mājās!

Berga kundze: Un es direktora sievasmāte! Viņš neļaus boļševikiem man darīt pāri! Monika, brauksim uz Rīgu! Posīsimies! Daga, tu arī!

Daga. Nē, es nebraukšu. Rīgā būs garlaicīgi. Avīzē nav nevienas sensācijas, neviena precību sludinājuma.

Ensons: VEFs strādā ar pilnu jaukul

Cits strādnieks: Atjauno «Provdņiku».

Vecais skolotājs: Nodibināta Zinātņu Akadēmija. Darbojas tik daudz skolū!

Lazdiņa: Jelgavas cukurfabrika ražo tūkstošām tonnu cukura!

Lienīte: Māmiņ, es gribu cukuru!

Lazdiņa: Tu tu dabūsi. Mēs brauksim uz mājām!

Dalbiņš: Neticiet tam, ko boļševiki raksta! Tā ir tikai propaganda!

Slaidiņš: Papīrs visu cieši!

Ensons: Klusu! Diezgan jūs esat mājūsi! Mēs brauksim uz mājām. Mūs vairs neviens nedrīkst aizkavēt!

Balsis: Uz mājām! Tūlīt uz mājām! Lieks troksnis.

Robertsons ienāk: Kas noticis? Kādēļ tāds troksnis?

Dalbiņš: Komandanta kungs, noticis tas, no kā es brīdināju.

Elmira pienāk pie komandanta: Mister Robertson, es gribu braukt uz dzimteni.

Dalbiņš: Elmira! Tu nedrīksti braukt! Komandanta kungs, atrunājiet viņu!

Robertsons: Cienījamā ledija, jūs rīkojaties vieģprātīgi, dodamās pie boļševikiem, jo krievi, mīksti izsakoties, ir diez

Pa mūsu materialu pēdām

LŪZUMU VAJAGA, TĪKAI PAREIZĀ VIETA

Laikraksts «Literatura un Māksla» š. g. 2. numurā iespēstis Kultūras un izglītības iestāžu komitejas tautas namu un klubu nodalas vadītāja E. Laipnieka raksts «Jāpanāk lūzums». Raksta autors, kritizēdams dažādas iestādes par nepietiekamu darbu 1948. g. vispārējo dziesmu svētku sagatavošanā, min arī LPSR Radiokomiteju, atzīdams, ka līdzšinējā Radiokomitejas līdzdalība dziesmu svētku sagatavošanā nav pietiekama. Uzskatu par nepieciešamu paskaidrot:

Visās apspriedēs, kas notikušas sakarā ar dziesmu svētkiem, vienmēr ticis uzsverts, ka Kultūras un izglītības iestāžu komiteja organizēs un virzīs visus organizatoriskos un metodiskos rādījumus. Šī noruna nav realizēta, tāpēc Radiokomiteja ar saviem spēkiem jau devusi divus rādījumus ar dziesmu svētkiem paredzēto dziesmu repertuāru un turpmāk katru trešdienu plkst. 22.00 sniegs dziesmu svētku repertuāru pa radio. Tāpat par radio noraidīti vairāki raksti par gatavošanos dziesmu svētkiem un to nozīmi.

Kultūras un izglītības iestāžu komitejas tautas namu un klubu nodalas vadītājs E. Laipnieks rakstā «Jāpanāk lūzums» («Literatura un Māksla» 1948. g. 2. nr.) starp citu raksta:

«...Valsts izdevniecība (vadītājs A. Dukurs) dziesmu svētku nošu un tekstu (?) krājumu jauktiem, sieviešu un bērnu korim gan sagatavojuši, bet nav nodrošinājuši to izsūtīšanu korim. ...Tāpat Valsts izdevniecība kavējas izlaist deju krājumu.»

Sakarā ar to Latvijas Valsts izdevniecība sniedz šādu paskaidrojumu:

Latvijas Valsts izdevniecība uz LPSR Ministru Padomes un partijas Centrālās Komitejas lēmumu pamata līdz 1947. g. 1. decembrim ir laidusi klajā nevis «nošu un tekstu» krājumu jauktiem, sieviešu un bērnu korim, bet gan dziesmu krājumus jauktiem, viru,

Jāatgādina, ka Radiokomitejai ir tikai savs jaukts koris, bet nav sieviešu, viru un bērnu koru un tādēļ mums saviem spēkiem nav iespējams dot lielu daļu dziesmu svētku repertuāra. Šai jautājumā mēs jau sen gaidām tiešu palīdzību no Kultūras un izglītības iestāžu komitejas, kas līdz šim nekā nav darījusi, lai likvidētu b. Laipnieka rakstā minētos trūkumus.

Kultūras un izglītības iestāžu komiteja, neskatoties uz vairākkārtējiem Radiokomitejas atgādinājumiem, nav neko darījusi, lai sniegtu mums nepieciešamo metodisko materiālu šim radio-pārraidēm. Kā arī nav interesējusies par mūsu iestāžu darbības koordinēšanu, kaut gan uzdevuma sekmiņai veiksmai tie ir pirmie nosacījumi.

Kritika ir vajadzīga, bet ieteicams Laipniekam, kaut vispārējās vilcienos, iepazīties, kā ar dziesmu svētku sarīkošanas darbu veicas pašu mājās.

I. Lēmanis,

Radiokomitejas priekšsēdētājs

sieviešu un bērnu korim. Šo krājumu, kā arī visas citas Latvijas Valsts izdevniecībā iznākošās literatūras izplatīšanu izdara nevis Valsts izdevniecība, kā to apgalvo b. Laipnieks, bet gan speciala iestāde resp. Latvijas Preses un poligrafijas pārvaldes Grāmatu tirdzniecības trests.

Kas attiecas uz deju krājumu, kuru Valsts izdevniecība it kā kavējošies izlaist, paziņojam, ka izdevniecība ar lielāko prieku un pienākuma apziņu būtu tāpat noteiktā laikā izlaidusi deju krājumu, ja vien b. Laipnieks būtu parūpējies, lai šāds krājums nokļūtu Valsts izdevniecībā. Diemžēl, līdz šai dienai izdevniecība tādu nav saņēmusi.

A. Dukurs,

Latvijas Valsts izdevniecības direktors

PAR TĒLOTĀJAS MĀKSLAS POPULARIZĒŠANU

(Ierosinājuma veidā)

Apmeklējot tēlotājas mākslas izstādes, iegūstam daudzus rosinājošus iespaidus. Bet būtu vēlamas ar mūsu tēlotāju mākslinieku radošo darbu iepazīstināt visplašākās tautas masas, it īpaši jaunatni, un ne tikai ar kārtējām mākslas izstādēm, bet arī ar visiem ievērojamiem Latvijā un citu padomju republiku tēlotāju mākslinieku daiļdarbiem. Šo labāko darbu attālus pasta kartiņu veidā vajadzētu izplatīt grāmatniecības Rīgā un uz laukiem. Tas dotu iespēju visiem mākslas cienītājiem, it īpaši jaunatnei, iepazīties ar padomju tēlotājas mākslas labākajiem paraugiem.

Vai šādu tēlotājas mākslas popularizēšanu grūti veikt? Liekas, ka nē: ja jau mūsu mēnešrakstos kā pielikumus var pievienot krāsainas tēlotājas mākslas attēlus, tos varētu arī skatu kartiņu veidā sarāžot nepieciešamā daudzumā. Šāds pasākums popularizētu mūsu tēlotāju mākslu, veicinātu jaunatnes ideoloģisko un estētisko audzināšanu.

Cerams, ka Mākslas lietu pārvalde, Mākslas kombināts, Izglītības ministrija un Valsts izdevniecība kopīgiem spēkiem realizēs šo tik nepieciešamo uzdevumu.

Jānis Klaviņš

Vēstule redakcijai

Esmu ticis ne bez pamata vairākkārt kritizēts gan LPU Filoloģijas fakultātes kvalifikācijas celšanas sanāksmēs, gan ZA Folkloras institūta sēdēs, tāpat arī žurnālā «Karogs» (1947. g. 5. un 9. n-ra), laikrakstā «Sovetskaja Latvija» (1947. g. 10. okt. n-rā), ar dažiem iebildumiem arī M. Rešala rakstā laikraksta «Literatura un Māksla» (1947. g. 20. n-rā), kā arī citos izdevumos. Šai sakarā lūdzu publicēt šādu manu paskaidrojumu:

Agrāk, buržuāziskās Latvijas laikos, es maz interesējos par sabiedriski politisko dzīvi. Svarīgs vēl te spstākis, ka, it sevišķi no 1934. gada sākot, totalitārajam režīmam nodibinoties, bijām noslēgti no Padomju Savienības progresīvās sabiedriskās domas un zinātnes. Tā kā valdošās šķiras ideoloģija lielāka vai mazāka mērā ietekmē arī citas lauku grupas, tad nevaru liegt, ka šī toreizējā darba laudim naidīgā, reakcionārā ideoloģija bija skārus arī mani. Tā izskaidrojams, ka tālani šai buržuāzijas diktatūras laikā, kad šī vara

visādiem līdzekļiem centās ietekmēt visus literāros un zinātniskos darbiniekus, arī manu rakstu starpā ir daži ne tikai ar nezinātisku raksturu — no vienas, bet arī ar politiski aplamu nostāju — no otras puses.

Runājot par kultūrvēsturisko metodi, ar kuru esmu strādājis folklorā un latviešu literatūras vēsturē priekšpadomju laikā, un nebūdam apguvis vēl marksistisko metodi, arī padomju laika sākumā, piebilstu, ka tagad esmu šo nezinātisko kultūrvēsturisko metodi pārāudzis un atmetis, apgūdam vienīgi zinātnisko marksistisko dialektisko metodi.

Atzīstot marksistiskās kritikas un pasūkritikas lielo nozīmi, varu liecināt, ka abi šie kritikas veidi ir palīdzējuši man augt un pārvērtēt savus agrākos maldīgos uzskatus. Šai nolūkā es arī uz priekšu neatteikšos no pasūkritikas un pieņemšu arī no citiem katru lietisku un principālu savu darbu kritiku.

Prof. J. A. Jansons

PRESES «BRĪVĪBA» AMERIKĀ

Amerikāņu rakstnieks Havards Fests apcietināts par to, ka viņš rakstījis patiesību par Ameriku.

S. Gutmaņa karikatūra

(Avīzes ziņa)

Šeit jūs neviens netraucēs rakstīt patiesību par Ameriku.

Vēžveidīgā civilizācija un kapitalistiskais progress

M. REŠALS

Buržuāziskā viltus zinātne un arī publicistika ļoti nopūlas attaisnot un izskaidrot kapitalistiskajā pasaulē valdošo chaosu. Amerikas buržuāziskās preses algādo pūles, cenšoties attaisnot ASV finanču oligarhiju, kļūst pat smieklīgas, un mums nevilus nāk prātā Anatola Fransa «Pingvinu sala», kurā rakstnieks attēlojis demokrātisko «idili» putnu republikā.

«Pingvinu demokrātijā, — rakstīja Anatols Fransa, — nepārvaldīja pati sevi; tā pakļāvās finanču oligarhijai, kas veidoja sabiedrisko domu ar laikrakstu palīdzību un turēja sevī varā deputātus, ministrus un prezidentus. Tā stingri pārvaldīja Republikas finanses un ievirzīja vajadzīgā gultnē tās ārējo politiku.»

Kad Pingvinijas profesors Obņubils, apceļojot Ameriku, apmeklēja amerikāņu parlamenta sēdi, viņš redz, ka šo «rūpniecības nāciju» pārvalda finanču magnāti, un redz arī to, ka imperialistiskos karus šie magnāti organizē savu interešu labā.

«Mūsu karu skaits, — paskaidrojis tulkis izbrīnās pārņemtajam Pingvinijas profesoram Obņubilam, — dabiski aug līdz ar mūsu produktīvās darbības augšanu. Tiklīdz kādai mūsu rūpniecības nozarei sāk trūkt pietiekama pieprasījuma pēc tās ražojumiem, nepieciešami, lai karš pavērtu tai jaunus tirgus. Tā, piemēram, šai gadā pie mums notikuši augļu, vara, kokvilnas kari. Trešajā Zelandē mēs nogalinājām divas trešdaļas iedzīvotāju, lai piespiestu atliktos pirkt mūsu lietussargus un biksturus.»

Šai brīdī sapulces tribīnē uzņāca resns cilvēks, kas līdz tam bija sēdējis sapulces centrā.

— Es prasū, — teica viņš, — pieteikt karu Smaragdu republikai valdībai, kas tik nekaunīgā veidā apstrīd mūsu cūku šķiņķu un desu prioritāti visos pasaules tirgos.

— Kas ir šis likumdevējs? — jautāja doktors Obņubils.

— Cūku tirgotājs.

— Vai ir kādi iebildumi? — jautāja priekšsēdētājs. — Es lieku jautājumu nobalsot.

Karš pret Smaragdu republiku bija izšķirts ar pacelto roku nospiedošo vairākumu.

Ši Anatola Fransa asā satira, kurā viņš dzēlīgi izsmēj ASV finanču oligarhijas monopolistu kundzību, diezgan precīzi rāda amerikāņu buržuāziskās demokrātijas isto seju. Tomēr amerikāņu «sociologi» tai izdomājuši jaunu nosaukumu, vēlēdamies, redzams, ar šīs jaunās izkārtnes palīdzību mainīt tās būtību. Tā kā, pretstatā buržuāziskajai demokrātijai, arvien lielāku popularitāti pasaulē iegūst jaunās tautas demokrātijas, amerikāņu zinātnieki izgudrojuši terminu «tautas kapitalisms», ar kuru palīdzību viņi pūlas atsvaidzināt «dolaru demokrātijas» noplukušo prestižu.

Nūjorkas izdevniecība Doubleday Doran and Co nesen izlaidusi interesantu grāmatu ar nosaukumu «Neierobežotā Amerika», kuras autors ir ASV Tirdzniecības palātas priekšsēdētājs Eriks Džonstons. Autors paziņo, ka šo grāmatu viņš uzrakstījis, lai aizstāvētu «tautas kapitalismu», «amerikāņu tehnikas» pēdējo vārdu. Paspudinot sevi par atklātu sociālās netaisības aizstāvi, Džonstons nosauc individualismu par amerikāņu «nacionālo» filozofiju. Viņš apgalvo, ka tad, kad magnāts Hils būvē dzelzceļu, miljonārs Karneģi kauē tēraudu, bet Fords producē automobili, viņi iebāž savās kabatās ne tikai miljonu peļņu, bet rada arī amerikāņu civilizāciju, kuras labumus bauda visa amerikāņu tauta. Tātad Amerikā funkcionē «tautas kapitalisms». «Tam, protams, ir arī ēnas puses, — atzīst Džonstons, — bet šis kapitalisms, — paskaidro viņš, — labs, neraugoties uz saviem trūkumiem un nenusiem. Tāpēc ka, salīdzinot ar visām citām sistemām cilvēces vēsturē, tas nodrošina maksimāli augstu dzīves līmeni maksimāli lielam cilvēku skaitam». Tani skaitā, laikam, arī bezdarbnieku miljoniem. Tāpēc viņš pasludina par utopiju un murgiem mēģinājumus mainīt ASV pastāvošo sociālo iekārtu, jo sociālajā dzīvē nav iespējama pilnība. «Visi, kas meklē tādu pilnību, — raksta viņš, — ir šarlatāni un nevēģas brīnumārsti, un līdzekļi, ko viņi slavina, ir melnās panacejas, — jo zāles pret visām slimībām un trūkumiem ir

augstākā utopija». Tā vēlas amerikāņu monopolisti.

Cenšoties katrā ziņā pierādīt amerikāņu iekārtas stabilitāti, šā «darba» autors negatīvi vērsās pret visiem liberāļiem, humanistiem un vēstures reformatoriem, kas pūlējušies cilvēci padarīt laimīgu. Viņš nikni aizstāv visatpalikušāko un stūrgalvīgāko konservatīvismu, visvaldīgāko un neierobežotāko reakciju.

Tādas trakojošo tumsu «teorijas» un «doktrīnas» patlaban cirkulē visai lielā skaitā kapitalistiskajās zemēs, kuru sociologi un publicisti izvēršusi neiedomājāmu melu kampaņu pret Padomju Savienību, izmisuma nīknumā aizstāvot plaisājošo un neatvairāmi trūcošo kapitalisma ēku. Šo spriedelējumu gara nabadzība un smieklīgums tiri pārsteidz. Tas nāk no valstīm, kas savā laikā devušas izcilus domātājus. Tas liecina par pilnīgu intelektuālo degradāciju un buržuāzijas idejisko nabadzību, ko tik asprātīgi izsmējis jau Anatols Fransa savā «Pingvinu salā».

Jebkura sociālā progresa iespējas noliegums, trūka nevēlēšanās atzīt socialisma sasniegumus zemeslodes sestajā daļā, mēģinājumi diskreditēt tautas demokrātijas, tāds ir parastais šo tumsu argumentu sortiments. Tiešām, viņi ir cienīgi pingvinu pēcteci.

Visizcilākais angļu pingvins misters Cerēils kādreiz apakšnamā visai raksturīgi izteica šo rūdīto konservatoru, jebkādu reformu ienaidnieku viedokli. Pretendēdams uz ironiju, viņš paziņoja: «Ja apspiestība nāk no kreisās — tas ir progress, ja labie tam pretojas — tā ir reakcija. Jebkurš solis uz priekšu — labums, ikkatrs solis atpakaļ — ļaunums; tātad, ja nokļūstiet purvā, vienīgā izeja grīmt tani dziļāk un dziļāk.»

Protams, šis kalamburs noklusē, ka «apspiestība no kreisās», ja arī tas atgādās demokrātijai, nozīmē apspiestību tikai 1 proc. lielpašnieku un reakcionāru no 99 proc. iedzīvotāju. Turpretī «labo pretestību» nozīmē 99 proc. tautas apspiestību no 1 proc. lielkapitalistiem.

Tādu valdīgu reakcijas aizstāvju, kas pūlas «zinātniski» pamatot kapitalisma nepieciešamību, pēc kara Rietumos saradies ārkārtīgi daudz. It kā hitleriskās Vācijas sagrāve viņiem atvērusi jaunas pakalduļņas fašistiskās ideoloģijas pārkāršanai «demokrātijas» garā!

Savā ziņā populārais konservatīvisma «teoretīķis» angļu lordu palātas loceklis Vansitarts savā grāmatā «Strida ābols», kas publicēta 1945. gadā, izgudrojis sabiedrības «vēžveidīgās» attīstības «sistemu». Ši pliekāni un beztalantīgā teorija nebūtu ievērojama, ja tā zināmā mērā nebūtu izplatīta Anglijā un ja tai neveltītu uzmanību arī daži mūsu Latvijas universitātes profesori.

«Sociologi» Vansitarts savā grāmatā vērsās pret tā saucamo «automatisko» progresu un ar neatdarināmu smieklīgumu, saglabājot savu nopietnību, paziņo: «Šodien būtu visai dumji ticēt automatiskam cilvēces progresam, t. i., ticēt tam, ka cilvēka misija it kā būtu virzīšanās uz priekšu... Pietiekami agri savā dzīvē biju spiests secināt, ka cilvēks ir «vēžveidīgā» būtne un ka tāpēc arī sociālās dzīves procesi noris tāpat «vēžveidīgi», t. i. ka cilvēkam daudz vieglāk rāpties atpakaļ nekā virzīties uz priekšu. Ilgi pirms 1914. gada pārliecinājos, ka cilvēces nodomā ir atpakaļrāpība, nevis kustība uz priekšu. Vienīgi tādas varēja būt šā lielā kara nenovēršamās sekas, kuram toreiz atklāti gatavojās Vācijas. Cilvēces vēstures vēžveidīgās tendences atklājums mani stipri satricēja. Tādu iespējamību esmu vismazāk gaidījis, sevišķi manas jaunības cērību pilnajās dienās. Laiks parādīja, ka nojauta nav mani pievilusi un ka cilvēce vairāk gājusi atpakaļ, nekā pavirzījusies uz priekšu ne tikai tikumu un temperamenta ziņā, bet arī gigantisku materiālo un morālo zaudējumu ziņā, ko tas sagādājis pasaulei.»

Ši humoristiski skanošā atzīšanās pelna ievēribu vienīgi tādēļ, ka tā rāda kapitalistiskās civilizācijas spilgti regresīvo raksturu.

Tiešām, kā to pierādījuši buržuāziskie ekonomisti, kapitalistiskās ražošanas

pašreizējais stāvoklis un lauksaimnieciskās tehnikas līmenis varētu nodrošināt pilnīgi ar visu nepieciešamo 8 miljardus cilvēku, t. i., četrreiz vairāk par tagadējo pasaules iedzīvotāju skaitu, kuri pie tam savā vairākumā atrodas neiedomājamā trūkumā un dzīvo pusbadā. Simtiem miljonu cilvēku ārzemēs trūkst visnepieciešamākā, simti miljonu koloniālo tautu dzīvo nožēlīgas eksistences apstākļos. Bada rēģis paceļas pāri kapitalistiskajai Eiropai, kas eksistē no žēlastības dāvanām, kad Amerikā tani pašā laikā labību izbaro lopiem un pienu izlej ceļu grāvjos.

Tieši šim faktoram jānovēd pie loģiska secinājuma par tās sabiedriskās iekārtas kaitīgumu, kurai tik bagātīgi dabiskie un tehniskie resursi un kura tomēr nespēj tos izmantot iedzīvotāju labā, bet spiesta rāpties atpakaļ, nolemjot cilvēci nabadzībai un postam.

Citi pētnieki, interesējoties par kara un miera jautājumiem, konstatējuši, ka visa cilvēces vēsture šķiru sabiedrībā nav nekas cits kā karu nomaiņa, kuru virkni pārtrauc īsi miera laiku intervāli. Viņi aprēķinājuši, ka 4000 gadu laikā vienīgi 268 gados valdījis pilnīgs miers, kaut arī šai periodā tautas savā starpā noslēdza vairāk nekā 8000 miera līgumu. Tāpat kapitalistiskā pasaulē, kurai būtu iespējams uzturēt 8 miljardus cilvēku, nespēj nodrošināt iztikas minimumu pat šā skaita ceturtdaļai daļai, tāpat tā nevar nodrošināt arī mūžīgu mieru. To atzīst pat tādi buržuāziskie teoretīķi, kuri pūlas attaisnot kapitalistisko iekārtu, uzveljot atbildību par tās trūkumiem masu sociālajai kustībai, kas traucē kapitalistisko «harmoniju».

Viņi apskata visādu vairāk vai mazāk fantastiskus līdzekļus, kā novērst kapitalisma iekšējās un ārējās pretšķības, tā civilizācijas «vēžveidīgo» kustību.

Pēdējos gados ASV nācis klajā daudz darbu, kas visi prasa amerikāņu sabiedrības «vienības» nepieciešamību. Apziņoties sabiedrības šķiru struktūras anomālijai, šie «teoretīķi» meklē līdzekļus šķiru antagonisma neitralizācijai kapitalistiskās sistēmas iekšienē.

R. K. Andžels savā grāmatā «Amerikas sabiedrības integrācija» izēju amerikāņu kapitalismam saskata četru vispārējo amerikāņu ideju: amerikāņu patriotisma, individualisma, konkurences brīvības un tehniskā progresa nostiprināšana.

Šīs četras amerikānisms «vispārējās idejas» īstenībā savu izpausmi rod šovinismā, egoismā, ekspluatācijas brīvībā un masu industriālā verdzīnāšanā. Daži mūsdiaku amerikāņu sociologi paši tiri labi apzinās un ar rūgtumu norāda, ka amerikāņu sociālajā dzīvē, arvien lielāku nozīmi gūst nevis apvienotāji, bet amerikāņu nāciju skaldītāju motīvi. Amerikāņu publicistū vairums spiests atzīt, ka Amerikā pašlaik noris dziļa sociālā «dezintegrācija». Pēc Ruzvelta nāves Amerikas finanču magnāti atbrīvojušies no jebkādas valsts kontroles, un par viņu darbības vienīgo mērķi kļuvusi alka pēc vislielākās peļņas, cenšoties stiprināt savu ekonomisko varenību, neierobežoti ekspluatējot un verdzīnot darba laudis. Drakoniskie senatora Tozes, Tafta u. c. likumi, kas vērsti pret strādniekiem: darba algas likmju pazemināšana, dzīves dārdzības pieaugums un sociālās apdrošināšanas palīdzības saaustrināšana miljoniem bezdarbnieku — nekādā ziņā nevar kalpot amerikāņu tautas «apvienošanas» mērķiem.

Ši diferenciacija, kas kļūst arvien dziļāka un asāka, un sociālo pretšķību augšana liek buržuāziskajiem rakstniekiem un publicistiem, kas uztraukumā vēro kapitalistiskās pasaules chaosu, meklēt izeju dažādādos vairāk vai mazāk fantastiskos pasaules rekonstrukcijas plānos. Vieni ieteic radīt pēckāra Panceiropu, citiem nodomā pastāvošo valstu robežu izmaiņa pēc etniskiem vai rašu principiem. Viņiem padomā jauna, gigantiska tautu staigāšana, kas lautu pārveidotu pasauli.

Vieglī saskatāms, ka šiem plāniem trūkst reāla pamata, tie ir vienkārši neapvaldītas fantāzijas autoru augļi. Buržuāzija un tās ideoloģija kapitalistiskās sistēmas krīzei nespēj stādīt pretī nekā, izņemot tukšus un bezjēdzīgus klāstījumus.

Nāvei nolemto slimnieku šādas zāles nevar glābt.

Sīkais teletons

TEATRA RECENZIJAS RECEPTE

Bieži nākas dzirdēt jautājumu: «Sakiet, vai grūti uzrakstīt recenziju par teatru izrādī?» Oficiāli paziņojū: nav nekā briesmīga. Ne jau dievi kveldina traukus. Vajadzīga tikai recepte. Jā, jā! Teatra recenzijas recepte ir tikpat vajadzīga kā recepte pankūku cepšanai pavāra grāmatā «Palīgs jaunajām māmām». Lai izvairītos no liekvārdības, minēsim konkrētu piemēru.

Pienemsim, ka jūs nodomājuši uzrakstīt 225 rindas garu recenziju par kādu teatru izrādī. Lai to izdarītu, vajadzīgs:

a) uzrakstīt simts rindās vairāk vai mazāk ciešamu luga satura izklāstījumu. Apmēram tādu, kādi ir pamat-

skolas sestās klases skolnieku domraksti;

b) sešdesmit septiņās rindās jāietilpina citāti no pašas lugas, pie tam nav svarīgi, lai citāti pilnīgi atbilstu tam, ko uz skatuves runā aktieri;

c) desmit rindiņās jāuzskaita darbojošās personas un lomu izpildītāji (pēdējais pat nav obligāti vajadzīgs, galveno lomu izpildītāju uzvārdus var arī neminēt), novērtējot viņu spēli ar vispārēju epitētu «pareizi» vai «nepareizi», — vadoties no garastāvokļa;

d) visu to pamatīgi sakult ar divdesmit rindām vispārējo spriedelējumu ūdeņa un tikpat lielu daudzumu noslēguma vārdu sirupa.

Un — recenzija gatava!